

Univerzita Karlova v Praze
Fakulta humanitních studií

**Maturita z teoretické perspektivy přechodových
rituálů**
Bakalářská práce

Hana Čižmářová

Vedoucí práce: PhDr., Mgr. Marek Halbich, Ph.D.

Praha 2009

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a souhlasím s jejím eventuálním zveřejněním v tištěné nebo elektronické podobě.

V Praze dne 25.6.2009

.....
podpis

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu své bakalářské práce PhDr., Mgr. Marku Halbichovi, Ph.D. za trpělivost a podporu během jejího vzniku. Můj dík patří také řediteli gymnázia, který mi umožnil uskutečnit výzkum a bez něhož by tato práce vůbec nemohla vzniknout. V neposlední řadě bych ráda poděkovala maturitním studentům, kteří mi v průběhu výzkumu ochotně poskytli rozhovory.

Obsah

1. Úvod.....	5
2. Teoretická část: vymezení pojmu rituálu.....	7
2.1. Přejídací rituály: stručný úvod do problematiky.....	8
3. Maturita jako přejídací rituál a vymezení jejích fází.....	10
4. Empirická část.....	13
4.1. Použité metody a techniky sběru dat.....	13
4.2. Výběr vzorku, prostředí výzkumu.....	18
4.3. Způsob zaznamenání a uchování získaných dat.....	19
5. Vyhodnocení a interpretace získaných dat.....	22
5.1. Metody vyhodnocování získaných dat.....	22
5.2. Získaná data.....	23
5.3. Rituály odluky.....	24
5.4. Období pomezí.....	34
5.5. Rituály přijetí.....	42
6. Závěr.....	49
7. Použitá literatura.....	51
8. Poznámky z kurzů.....	53
9. Přílohy.....	54

1. Úvod

Přechodové rituály hrály důležitou roli již v archaických společnostech. Provázely jedince po celý život a umožňovaly mu přechod z jedné etapy života do druhé. Dodržování přesných postupů v průběhu těchto rituálů bylo nesmírně důležité, pochybení mohlo znamenat zmaření celého přechodu. Přechodové rituály ale nejsou pouze fenoménem „tradičních“ společností, své místo mají i v současném moderním světě. I v 21. století jsou v lidském životě důležité události jako je narození, dospívání, rodičovství a smrt a stejně tak jako dříve jsou tyto události provázeny přechodovými rituály jako jsou křest, svatba, pohřeb apod. Není ale zcela zřejmé, jakou roli těmto rituálům dnešní člověk připisuje a zda jejich přesné dodržování považuje za tak důležité. Tato práce se bude věnovat jednomu současnému rituálu, který můžeme považovat za přechodový, maturitě.

Z možných přechodových rituálů jsem si vybrala maturitu proto, že jde o rituál, kterým jsem si sama prošla a získané poznatky tak mohu srovnat se svou vlastní zkušeností. Navíc jde o zajímavé téma, kterému zatím nebyla věnována přílišná pozornost a žádné předchozí výzkumy nebyly provedeny. Hlavním cílem mého výzkumu bylo zjistit, jaký smysl má maturita pro současné studenty, co pro ně maturita znamená, zda má pro ně podobný význam jako iniciační rituály v archaických společnostech, zda ji skutečně vnímají jako přechod z dětství do dospělosti.

V úvodní teoretické části své práce nejprve vysvětlím, co to jsou rituály a vymezím pojem přechodových rituálů s odkazem na dnes již klasické van Genepovo schéma. Toto schéma se sice u jednotlivých rituálů může lišit svou podobou, ale je podle van Genepa přítomno u všech přechodových rituálů. Van Genep popisuje průběh přechodových rituálů jako tři po sobě jdoucí části: *rituály odluky (preliminární rituály)*, *rituály pomezí (rituály liminality)* a *rituály sloučení (postliminární rituály)*. Poté ukáži, že maturita skutečně patří mezi přechodové rituály a to proto, že u ní nalezneme všechny tři části van Genepova schématu.

V druhé části práce uvedu vlastní krátkodobý terénní výzkum. Nejdříve představím zvolenou výzkumnou strategii, dále se budu věnovat technikám sběru dat, které jsem během výzkumu použila. Poté uvedu způsob výběru vzorku a přiblížím prostředí

svého výzkumu. Pak se pokusím vyhodnotit získaná data a interpretovat je. Na závěr bych ráda shrnula výsledky provedeného výzkumu.

2. Teoretická část: vymezení pojmu rituálu

Na začátku své práce bych chtěla vymežit pojem *rituálu*. Slovo rituál pochází z latinského slova *ritualis*, které znamená obřadný. Rituál může být charakterizován např. takto: „*Symbolicky a normativně standardizovaný způsob chování a soubor obřadních činností, jehož prostřednictvím členové určité skupiny udržují a upevňují hodnoty a normy své kultury.*“ (Soukup 2004: 642). Podle Rappaporta (2008) je rituál posloupnost neměnných po sobě jdoucích úkonů a projevů, které si účastníci na místě nevytvářejí zcela sami. Obecně lze tedy říci, že rituál je určitý způsob lidského chování, který podléhá přesným pravidlům. Rituál je lidské chování, které se opakuje a tak slouží k upevnění společenské organizace a norem. Účastí na rituálu se posiluje pocit sounáležitosti s danou společností. V průběhu rituálu lidé využívají různé výrazové prostředky jako jsou zpěv, hudba, tanec, rytmus. Během rituálů je také důležité užívání různých symbolických a posvátných předmětů.

Žádná lidská společnost neexistuje jako jednotný celek, který by nebyl nějakým způsobem rozdělen na další menší skupiny. Van Gennep (1996) tvrdí, že čím nižší je stupeň civilizovanosti dané společnosti, tím výraznější je ohraničení těchto skupin. Poukazuje také na fakt, že v dnešní moderní době existuje jasnější oddělení pouze mezi společnostmi laickou a společností náboženskou. Naopak u archaických společností zahrnuje posvátná oblast téměř celý jedincův svět. Proto jsou rituály v archaických společnostech součástí kultů nebo náboženství a mají vždy vztah k posvátnému. Hlavní funkcí náboženských rituálů je posílení náboženského cítění. V dnešním světě jsou rituály také sváteční událostí, která se vymyká ze všedního života. Ovšem současné rituály už nemusí být nutně spojeny s náboženstvím nebo magií.

Rituály lze dělit několika způsoby, základní rozdělení vypadá takto:

- Rituály nebezpečí
- Rituály přechodu
- Rituály trestání
- Oslavné rituály
- Rituály úcty

Vzhledem ke skutečnosti, že ještě ve všech případech není znám smysl ani mechanismy rituálů, nelze všechny rituály s jistotou přesně zařadit do výše

uvedených skupin. Van Gennep (1996) mluví o čtyřech kategoriích rituálů, do kterých může rituál současně patřit. Každá z těchto kategorií obsahuje dvě opozice, z nichž pouze do jedné může rituál náležet. První kategorie rozděluje rituály na: *rituály sympatetické* a *rituály kontaktní*. *Sympatetické rituály* jsou založeny na víře, že podobné věci na sebe navzájem působí. *Kontaktní rituály* působí bezprostředně. Některými formami *sympatetických rituálů* se zabývala animistická škola, avšak z její iniciativy nevznikla žádná závazná klasifikace rituálů a podle van Gennepa šlo spíše o zkoumání rituálů odděleně od původního prostředí. Navíc se podle něj tato škola nepokusila rituály systematizovat. Jiným směrem se pustila škola dynamistická, která vystoupila proti škole animistické a ukázala její nedostatky. Druhá kategorie rozděluje rituály na: *rituály animistické* a *rituály dynamistické* (s neosobním základem). Třetí kategorie dělí rituály na *pozitivní* a *negativní*. *Pozitivní rituály* jsou podle van Gennepa (1996) projevem vůle převedené v čin a *negativní rituály* jsou příkazy něco nedělat, *tabu*. V poslední kategorii nalezneme *rituály přímé* a *rituály nepřímé*. *Přímé rituály* účinkují ihned (uhranutí, kletba) naproti tomu *nepřímé rituály* uvádí do pohybu konkrétní sílu, která působí ve prospěch člověka, který rituál vykonal (modlitba, zaslíbení).

Problém u výše uvedeného třídění rituálů vidí van Gennep v tom, že konkrétní rituál lze velmi často interpretovat různými způsoby a jedna interpretace se stejně tak může hodit na více rituálů lišících se formou. Tak je možné jeden a ten samý rituál zařadit mezi *rituály přímé* a *dynamistické* nebo mezi *rituály animistické* a *nepřímé*. Největší obtíže činí rozlišování toho, zda se jedná o *rituál animistický* či *dynamistický*. Van Gennep tuto situaci ukazuje na příkladu toho, že jde např. těžko odlišit, zda v rituálu, jehož cílem je odstranění nemoci, se jedná o odstranění nemoci jako vlastnosti nebo zda jde o odstranění nějaké personifikované osoby, nějakého ducha, který představuje danou nemoc. Pokud by byla správná první interpretace, pak by se jednalo o *rituál dynamistický*, v druhém případě bychom mluvili o *rituálu animistickém* (Van Gennep, 1996).

2.1 Přejímové rituály: stručný úvod do problematiky

Tato práce se bude zabývat maturitou, kterou lze zařadit do skupiny přejímových rituálů. Proto je nutné zde vysvětlit, co to vlastně přejímové rituály jsou a jaké rituály lze do této skupiny zařadit. Každý člověk, nehledě na to, v jaké žije společnosti, celý život přechází z jednoho věku do druhého. A každý tento přechod je

doprovázen jistými obřady. Začíná to obřady, které jsou spojovány s těhotenstvím a porodem, pokračuje obřady, které se týkají narození, dětství a dospívání, dále člověk prochází obřady zasnub a svatebními obřady a nakonec nevyhnutelně dojde na obřady pohřební. Úkony, které umožňují jedinci přechod z jedné etapy života do druhé, nazývá van Gennep (1996) přechodovými rituály. Van Gennep ale k přechodovým rituálům řadí i úkony, které nesouvisí s věkem jedince. Mezi přechodové rituály řadí i *rituály materiálního přechodu, rituály, kdy cizinec vstupuje na nové území, rituály spolustolovnictví, rituály návratu domů* a zvláštní skupinu rituálů, do které řadí *sexuální rituály, rituály toho, co je poprvé a rituály, které se vztahují k vlasům, roušce, zvláštním jazykům a bičování*.

Van Gennep (1996) se při studiu rituálů snažil zachytit obřadní sekvence, které jsou součástí přechodových rituálů a které jsou součástí přechodu z jednoho světa do druhého. Tyto přechody van Gennep považuje za velice významné a proto rozlišuje zvláštní kategorie přechodových rituálů. Jde o kategorie, které nazývá *rituály odluky (preliminární rituály), rituály pomezí (liminární rituály) a rituály sloučení (postliminární rituály)*. Tyto tři kategorie nejsou rozvinuty a propracovány ve všech přechodových rituálech a u všech populací stejně. V pohřebních rituálech se nejvíce klade důraz na odlučovací rituály, ve svatebních obřadech jsou nejvíce rozvinuty slučovací rituály a pomezí má velký význam např. při iniciaci. I přes to, že přechodové rituály nabývají různých podob, jejich sekvence je podle van Gennepa všude stejná. Dále upozorňuje na to, že zdaleka ne všechny rituály, které jsou spojené např. se svatbou, iniciací, pohřbem apod. lze považovat za rituály přechodové. Kromě toho, že mají přechodové rituály zajistit změnu stavu nebo přechod z jedné společnosti do druhé, také se ještě zaměřují na svůj vlastní cíl. Jako příklad van Gennep uvádí skutečnost, že součástí svatebních rituálů jsou i rituály oplodňovací; součástí rituálů spojených s narozením dítěte jsou obřady ochranné a předpovědní; u pohřebních rituálů najdeme obřady obranné; u obřadů iniciace rituály usmiřovací apod.

3. Maturita jako přechodový rituál a vymezení jejích fází

Maturita, jak je obecně známo, je závěrečná zkouška, která ukončuje středoškolské studium. Maturitu studenti skládají přibližně ve věku osmnácti let, tedy ve věku, kdy se stávají legitimně dospělými. Často se také maturita nazývá zkouškou z dospělosti, ať už je tomu tak kvůli již zmiňovanému věku, kdy studenti maturitu absolvují, nebo kvůli skutečnosti, že pokud student po maturitě nepokračuje ve studiu, zpravidla si najde zaměstnání a postaví se na vlastní nohy, stane se dospělým. To, že maturitu lze zařadit mezi přechodové rituály, podporuje skutečnost, že u ní můžeme nalézt jednotlivé fáze, ze kterých se přechodové rituály podle van Gennepa skládají. Jak již bylo řečeno, rozděluje van Gennep přechodové rituály na *rituály odluky*, *rituály pomezí* a *rituály sloučení*. Celé toto schéma můžeme vidět i u maturity.

Nejdříve nastávají *rituály odluky (preliminární rituály)*, jedná se o období, kdy se studenti na maturitu připravují. Mezi rituály odluky bych ráda zařadila maturitní ples a poslední zvonění. Maturitní ples je jedinečnou událostí, kterou organizují studenti maturitního ročníku. Při této příležitosti dostávají studenti stužky, tím je symbolizováno, že budou maturovat a že školního plesu se jako studenti dané školy účastní naposled. Jedním ze zvyků je dávat na plese dar třídnímu učiteli nebo učitelce, jako vyjádření poděkování za to, že je na maturitu připravuje a že se o ně po celou dobu studia staral nebo starala. Dalším rozšířeným zvykem, který provází maturitu a lze jej zařadit mezi rituály odluky je poslední zvonění. Tento rituál se koná vždy poslední pátek před takzvaným svatým týdnem (týdnem, kdy se studenti připravují na samotnou maturitu). Poslední zvonění může stejně jako maturitní ples nabývat na různých školách odlišných podob. Cílem posledního zvonění je odloučit studenty od školy, od ostatních studentů. Studenti se najednou ocitnou v situaci, kdy ještě nenáleží do skupiny lidí, kteří maturitu udělali, dospělých¹, ale zároveň již nepatří do řad studentů dané školy. Mezi rituály posledního zvonění patří např. vybírání peněz od ostatních studentů, aby byli maturitními studenty vpuštěni do školy, malování po obličejích mladších studentů, rozstříkávání smradlavých voňavek, chození v maskách po městě, vybírání peněz na maturitní večírek apod.

¹ Slovo dospělých zde používám ve smyslu lidí, kteří již složili maturitní zkoušku. Samozřejmě tím nechci říct, že lidé, kteří dosáhli věku 18 let a neukončili vzdělání maturitní zkouškou, nejsou dospělí.

Nejdůležitější částí posledního zvonění je scházení ze schodů za symbolického zvonění školního zvonku. Studenti maturitního ročníku scházejí po schodišti a ostatní studenti a zaměstnanci školy stojí ve špalíru kolem schodiště a symbolicky se s nimi loučí. Tato část je na rozdíl od předchozích veselých částí často provázena pláčem a pocity smutku. Symbolizuje odchod studentů ze školy a nemožnost návratu.

Po ukončení rituálů odluky nastává druhá část přechodových rituálů, *období pomezí (liminarita)*. Jedná se o fázi, ve které jsou studenti odtrženi od předchozí společnosti, do které náležely, zároveň stále ještě nejsou zařazeni do společnosti nové. Období pomezí odpovídá u maturitních rituálů období, které se nazývá svatý týden. Svatý týden začíná po posledním zvonění a končí v neděli před zahájením samotných maturit. V průběhu svatého týdne studenti nechodí do školy a připravují se na vlastní maturitní zkoušku.

Období pomezí (liminaritu) výborně přiblížil Victor Turner v knize *Průběh rituálu*. Podle Turnera (2004) je člověk, který se nachází v liminaritě, v neurčitém postavení. Liminarita je podle něj charakterizována tím, že v jejím průběhu se člověk nachází mimo postavení, které je určováno zákonem, zvykem nebo konvencí. „*Liminarita je tedy často přirovnávána ke smrti, k pobytu v lůně, k neviditelnosti, temnotě, bisexualitě, k divočině nebo k zatmění Slunce či Měsíce.*“ (Turner 2004: 96).

Jedinec zaujímá ve společnosti, na základě různých kritérií, jako jsou věk, pohlaví, vzdělání apod. jistou pozici. V důsledku toho je společnost strukturovaný a diferencovaný celek. Ovšem v liminárním období se podle Turnera (2004) člověk nachází ve společnosti nestrukturované a relativně nediferencované. V tomto období jsou si všichni účastníci rovni, Turner tuto společnost nazývá „*communitas*“ a staví ji do protikladu k běžným společenským vztahům. Známkou toho, že jsou si všichni účastníci období pomezí rovni, může být např. stejný oděv nebo nahota, ostříhání dohola (novici v klášteře), absence postavení (maturitní studenti), pohlavní zdrženlivost, nerozlišování podle majetku (v případě studentů nerozlišování podle předchozích úspěchů ve škole) apod. Pro lidský život je podle Turnera tedy charakteristické střídání prožitků struktur a *communitas*, stavů a přechodů.

Během svatého týdne se tedy studenti nacházejí v období liminarity. Je to období, kdy jsou si všichni rovni. Všichni se připravují a soustředí na maturitní zkoušku, všichni jsou alespoň zdánlivě ve stejné situaci. Najednou se ocitají v období, kdy už nepatří mezi studenty gymnázia, zároveň však ještě nemají ukončené středoškolské studium, nachází se v období bez postavení. Rozdíly ve známkách, jaké dostávali

v průběhu studia, zde nehrají žádnou roli. Každý přistupuje k maturitě s čistým štítem a záleží jen na výkonu, který v den zkoušky předvede.²

Poslední částí maturitních rituálů jsou *rituály sloučení (postliminární rituály)*. Do této části patří samotná maturitní zkouška, předávání maturitního vysvědčení a maturitní večírek. Maturitní zkouška má komisionální charakter. Student je zkoušený ze čtyř předmětů, z nichž český jazyk a jeden cizí jazyk jsou povinné, zbylé dva předměty si student volí podle svého uvážení. Student přichází k maturitní zkoušce, vylosuje si jednu maturitní otázku a má patnáct minut na její přípravu. Poté má student patnáct minut na prezentaci vylosované otázky. Maturitní komise se skládá z třídního učitele či učitelky, vyučujícího daného předmětu a jeho přisedícího a z předsedy komise, který pochází z jiné školy z důvodu posílení objektivit dané zkoušky. Ve stejnou dobu vždy maturuje čtyřčlenná skupina studentů. Tito studenti se postupně střídají v prezentaci a přípravě maturitních otázek. Po vyzkoušení celé skupiny se studenti dozví výsledek zkoušky.

Rozdávání maturitního vysvědčení se uskuteční poté, co celá třída absolvuje maturitní zkoušku. Zpravidla tomu tak je čtvrtý nebo pátý den po začátku maturit. Rozdávání vysvědčení nabývá též symbolické podoby. Např. při mé maturitě se vysvědčení rozdávalo na radnici. Studenti, u kterých jsem pracovala na svém výzkumu, kterým se budu zabývat v další části své bakalářské práce, slavnostně dostávali maturitní vysvědčení v kapli sv. Tomáše. Předávání maturitního vysvědčení symbolizuje přijetí do světa dospělých a vystoupení z neurčitého období pomezí. Stejně tak maturitní večírek, který se pořádá na oslavu složení maturity, symbolizuje toto přijetí. Večírku se účastní i učitelé, kteří přestávají být autoritou a přistupují ke svým bývalým žákům jako k sobě rovným. Často je tato událost doprovázena nabídnutím tykání a v podstatě vždy je doprovázena společným pitím a jídlem.

Výše jsem ukázala, že maturitu lze považovat za přechodový rituál, protože u ní nalezneme všechny části, které u přechodových rituálů vymezil van Genep. Navíc je zřejmé, že složení maturity znamená přechod z jednoho období lidského života do druhého. Hlavní a zatím nezodpovězenou otázkou však zůstává, jaký význam má maturita pro samotné studenty. Považují maturitu za zkoušku z dospělosti, kterou je nutné vykonat nebo se pro ně stává pouhou formalitou?

² Toto by měl být oficiální přístup ke studentům u maturitní zkoušky. Bohužel ne vždy se zkoušejícím povede přistupovat ke studentům aniž by brali v potaz jejich dřívější prospěch, chování a projev ve škole.

4. Empirická část

Poté, co jsem vysvětlila pojem rituálu, alespoň částečně rituály kategorizovala, upřesnila, co to jsou přechodové rituály a zařadila maturitu mezi přechodové rituály, bych se ráda zabývala samotným výzkumem. Svůj výzkum jsem uskutečnila na pražském gymnáziu a rozdělila ho na dvě etapy. První část výzkumu probíhala od března roku 2008 do května téhož roku, druhá část výzkumu proběhla na přelomu srpna a září také roku 2008. K provedení výzkumu jsem získala souhlas ředitele školy. Zástupkyně ředitele mi poté vybrala třídu, ve které jsem terénní výzkum následně realizovala. Jednalo se o třídu osmiletého gymnázia. Na možnosti uskutečnění výzkumu se podílela i třídní učitelka zvolené maturitní třídy, která mi v průběhu výzkumu vyšla vstříc. Nezbytnou podmínkou uskutečnění mého výzkumu byl rovněž vstřícný přístup informátorů z řad maturantů.

4.1 Použité metody a techniky sběru dat

Cílem mého výzkumu bylo zjistit, jak studenti maturitního ročníku vnímají maturitu, pochopit jejich motivy a proniknout co nejdříve k danému problému. Zjistit, zda pro studenty maturita znamená důležitý krok v jejich životě, zjistit jakou jí přisuzují vážnost. Proto jsem si před začátkem výzkumu nestanovila žádnou hypotézu. O daném problému jsem se snažila nashromáždit co nejvíce informací a stanovit hypotézu novou. Vzhledem k cílům svého výzkumu jsem se proto rozhodla pro strategii kvalitativního výzkumu. „ *Cílem kvalitativního výzkumu je vytváření nových hypotéz, nového porozumění, vytváření nové teorie.*“ (Disman 2002: 286).

V průběhu kvalitativního výzkumu se metodologie přizpůsobuje. Charakteristickou vlastností kvalitativního výzkumu je, že vytváření vzorků, sběr dat a jejich analýza probíhají souběžně. „ *Konstruovat metodologii bez sběru dat není pro kvalitativní výzkum prostě možné.*“ (Disman 2002: 302). Jako techniku sběru dat jsem si vybrala zúčastněné pozorování a polostrukturované rozhovory. Do výzkumu jsem vstupovala s vědomím, že na základě výsledků analýzy zúčastněného pozorování a polostrukturovaných rozhovorů by mohla nastat situace, kdy bych byla nucena svou strategii změnit. K této situaci naštěstí nedošlo a v průběhu výzkumu jsem užívala výše uvedenou strategii.

„*Etapa sběru dat zaujímá v procesu sociologického výzkumu místo mezi fázemi teoretické přípravy a operacionalizace a fázemi analýzy dat a prezentace výsledků*“ (Jeřábek 1993: 59). Výše jsem již uvedla, že jsem si z možných technik sběru dat vybrala zúčastněné pozorování a polostrukturované rozhovory.

Zúčastněné pozorování jsem uskutečnila od poloviny března do poloviny května, tedy v období, kdy se studenti na maturitu připravovali. Z hlediska schématu přechodových rituálů jde o období *rituálů odluky (preliminárních rituálů)*. Pozorování jsem z časových a organizačních důvodů uskutečnila vždy jeden den v týdnu. Dny v týdnu, které jsem ve škole trávila, jsem střídala, to proto, abych se zúčastnila co nejširšího spektra předmětů. Kromě účasti na výuce jsem se také zúčastnila jednoho dopoledne samotné maturitní zkoušky. Studentům nebylo zatajeno, že jsem výzkumník. Moje pozice ve třídě se pohybovala na pomezí „*pozorovatel jako participant*“ a „*participant jako pozorovatel*“ (Disman 2002: 306). V hodinách jsem byla v sociální interakci s maturanty, ale nebyla jsem skutečným participantem (nebyla jsem zkoušená a netýkaly se mě povinnosti studentů). Na druhé straně, během přestávek jsem se co nejvíce snažila účastnit života studentů. Ovšem dávala jsem si pozor na nebezpečí, které Disman (2002) nazývá „*go native*“, což znamená ztratit nezbytný odstup objektivního vědeckého pozorovatele. Před započítím výzkumu jsem považovala svůj věk za výhodu, předpokládala jsem, že se díky němu dostanu blíže ke studentům. V průběhu výzkumu se ale ukázalo, že spřátelit se se studenty nebude tak jednoduché. Ve třídě již byly za osm let společného studia vybudovány pevné přátelské vztahy a navíc v období před maturitou panovala značně nervózní atmosféra. Veškeré myšlenky studentů směřovaly k maturitě a přípravě na vysokou školu. Představa toho, že se lehce zařadím mezi ně, se ukázala jako velmi naivní. Z tohoto hlediska by byl přínosnější dlouhodobější výzkum, který by započal v klidnějším období a výzkumník by tak měl lepší šanci najít si přístup k informátorům, kterého by v měsících těsně před maturitou mohl využít.

Druhou zvolenou technikou sběru dat byly polostrukturované rozhovory. Rozhovory jsem uskutečnila se sedmi informátory. S každým studentem jsem provedla rozhovory dva, jeden v období před maturitou (v průběhu dubna a května) a druhý v období po maturitě (koncem srpna a začátkem září). Druhou sérii rozhovorů jsem se rozhodla uskutečnit až s jistým časovým odstupem. To proto, aby studenti měli čas si plně uvědomit, že mají maturitní zkoušku složenou nebo, v horším

případě, že u maturitní zkoušky neobstáli, a aby byli schopni říct, jak se změnila jejich situace. Tyto druhé rozhovory také měly ukázat, zda má maturita jistý vliv na mobilitu studentů. Nejdříve jsem se pozdějších rozhovorů obávala z toho důvodu, že by se mi nemuselo podařit sjednat si se všemi informátory schůzku. Nakonec ovšem vše proběhlo bez komplikací a pouze s jedním informátorem jsem druhý rozhovor uskutečnila už v červnu, protože předem věděl, že se v září nebude vyskytovat v České republice.

Před zahájením samotných rozhovorů jsem si nejprve připravila rámcová témata (heslář) související s maturitou a pokusila jsem se je logicky seřadit. Tato témata jsem měla u rozhovorů s sebou, abych nezapomněla na některou z otázek, na které jsem se chtěla zeptat. Vzhledem k tomu, že šlo o rozhovory polostrukturované, tak jsem se v průběhu rozhovoru přizpůsobovala informátorovi, kladla doplňující otázky a rámcová témata v průběhu rozhovoru doplňovala. Finální podoba hesláře se nakonec velmi lišila od prvotní verze.

Na tomto místě bych ráda představila rámcová témata jednotlivých rozhovorů. První okruh otázek se týkal rodiny informátora. Nejdříve jsem zjišťovala vzdělání rodičů a prarodičů informátora. Zejména mě ale zajímalo, jak si informátor myslí, že rodiče a prarodiče vnímají jeho přípravu na nadcházející maturitu. Zajímalo mě, zda se rodiče podělili s informátorem o své zkušenosti z průběhu jejich maturity, jestli vyprávěli nějaké historky, zda a jak radí či pomáhají s přípravou na maturitu. Také jsem se dotazovala na to, jak si informátor myslí, že jeho sourozenci, pokud nějaké má, vnímají jeho přípravu na maturitu. Zda mu nějak radí, povzbuzují nebo naopak odrazují od přípravy apod.

Druhý okruh otázek se zaměřoval na informátorovy přátele a známé. Podobně jako u informátorovy rodiny mě zajímalo, jak informátor vnímá jejich přístup k jeho nadcházející maturitě. Zajímala jsem se také o to, zda přátelé pocházejí z okruhu studentů, kteří maturovali nebo se chystají maturovat nebo zda má informátor spíš přátele, kteří maturitu nemají a ani ji nehodlají skládat. Také mě zajímalo, zda se přátelé dělí se svými zkušenostmi, co se maturity týče a zda informátor zná někoho, kdo u maturitní zkoušky neobstál a podělil se se svými zkušenostmi.

Třetí oblast se vztahovala k učitelům informátora. Zajímalo mě, jak informátor vnímá přístup učitelů k nadcházející maturitě. Ptala jsem se, jak se učitelé chovají,

zda studenty podporují a pomáhají jim nebo jestli spíše straší a vyhrožují. Jaké chování pozoruje u třídní učitelky a jestli se nějak liší od ostatních učitelů apod.

Poslední část mého rozhovoru se zaměřila na informátora samotného. Zajímalo mě, jak informátor vnímá, že se maturita přibližuje, jak se na ni připravuje, zda a jaké má obavy. Zjišťovala jsem, co od maturity očekává, jaký má podle něj maturita smysl, zda mu záleží na výsledku, jestli zažil v životě už někdy před tím podobnou situaci. Jestli si myslí, že mu maturita změní život, zda se kvůli přípravě na maturitu musel něčeho vzdát nebo omezit styky s přáteli. To, zda byl student skutečně tak izolován od okolního světa při přípravě na maturitní zkoušku nebo se příliš neomezoval v oblíbených aktivitách, je z hlediska přechodového rituálu podstatné.

V průběhu prvního rozhovoru jsem se tedy nejdříve zajímala o to, jak si informátor myslí, že okolí vnímá jeho přípravu na maturitu a potom jsem se zabývala tím, jakou roli nadcházející maturita hraje v jeho životě. V prvním rozhovoru jsem se tedy snažila zjistit co nejvíce informací, které se týkaly období před maturitou a *rituálů odluky (preliminárních rituálů)*.

Rámcová témata druhého rozhovoru jsem strukturovala odlišným způsobem než témata u rozhovoru prvního.

První okruh otázek se týkal posledního zvonění a přespávání ve škole, tedy činností, které také ještě zařazuji mezi *rituály odluky*. O posledním zvonění už jsem se jako o rituálu odluky zmiňovala, když jsem dokazovala, že maturita skutečně patří mezi přechodové rituály. Přespávání ve škole jsem zatím ještě nezmiňovala, to proto, že jde o rituál, který je specifický na gymnáziu, kde jsem uskutečnila svůj výzkum. Jedná se o zvyk, kdy studenti v poslední týden školy ze čtvrtka na pátek přespávají ve škole a v pátek ráno tento zvyk navazuje na poslední zvonění. S žáky přespávají ve škole i někteří učitelé, součástí této tradice je grilování na školní terase, popíjení piva, domlouvání se na programu posledního zvonění apod.

Nejprve jsem se tedy dotazovala na akci přespávání ve škole. Zajímala jsem se o to, jak přesně oslava probíhala a co se na ní dělo. Zda se vydařila, zda si ji studenti užili, jestli se na akci stalo něco nepříjemného apod. Dále mě zajímalo, co si informátor myslí o chování učitelů a spolužáků na akci, zda se dozvěděl něco nového, zda se kantoři chovali ke studentům jinak než ve třídě apod. Poté mé otázky směřovaly k samotnému poslednímu zvonění. Od informátora jsem chtěla přesně popsat program, který si na tento den třída připravila, a průběh posledního zvonění.

Zajímalo mě, jak vypadalo loučení s učiteli, jestli si studenti odnášeli ze školy své věci ze skříňky. Také jsem se chtěla dozvědět, jestli studentům přišlo líto, že už je to naposledy, co jsou žáky gymnázia. Ptala jsem se i na to, zda si v danou chvíli vůbec uvědomovali, že je to naposled. Zjišťovala jsem, zda je více mrzí to, že už nebudou chodit do školy nebo to, že už se nebudou denně vídat se svými spolužáky a přáteli.

Druhý okruh otázek se týkal svatého týdne. V rámci schématu přechodových rituálů se jedná o období *rituálů pomezí (rituálů liminarity)*. Nejdříve jsem se informátora ptala na prostředí, kde se učil a na způsob, jakým se na maturitu připravoval. Dále mě zajímalo, zda se kromě přípravy na maturitu věnoval ještě i jiným činnostem nebo zda je úplně omezil. Také jsem chtěla zjistit, zda spolu byli studenti během svatého týdne v kontaktu, navštěvovali se nebo se spolu učili. Dále jsem se ptala na to, jak se k informátorovi během týdne chovali rodiče a sourozenci, zda byli shovívavější a pozornější. Nakonec mě zajímalo to, jak svatý týden vnímal sám informátor, zda se cítil nervózně, zda pociťoval nějaké obavy, pokud ano, jaké.

Třetí část rozhovoru se zaměřovala na maturitní den. Od informátora jsem chtěla popsat, jak probíhalo ráno před maturitou, jestli mohl dospat a zda vůbec něco pozřel na snídani. Zajímalo mě, jak se s ním rodiče loučili, co mu přáli, zda dostal nějaké předměty pro štěstí, které si bral k maturitě s sebou apod. Poté jsem chtěla popsat průběh maturity, ptala jsem se z jakých předmětů maturoval, jaké otázky si vylosoval, jak na informátora působila komise, jak se chovali spolužáci. Nakonec jsem se ptala na emoční pocity ze zkoušky, zda se informátor cítil dobře, ve stresu, nervózně, zda mu čas rychle utekl nebo se mu zdálo, že se vleče. Zajímalo mě, jaké měl informátor pocity potom, co zjistil, že složil maturitu.³ Zda se jednalo o pocit úlevy nebo mu nedocházelo, že má maturitu úspěšně za sebou.

Poté mě zajímaly reakce okolí na to, že informátor úspěšně složil maturitní zkoušku. Ptala jsem se, zda dostal nějaké dary, zda probíhaly rodinné oslavy, zda slavil i s jinými kamarády než spolužáky ze třídy.

Ke konci rozhovoru jsem se ptala na otázky, které se týkaly rozdávání maturitního vysvědčení a maturitního večírku, tedy událostí, které řadím mezi *rituály sloučení (postliminární rituály)*. Na rozdávání vysvědčení mě zajímalo, kde a jak probíhalo, zda měl někdo proslov, zda se dávaly nějaké dary. Dále jsem se studentů ptala, zda už jim v tu chvíli tedy docházelo, že rozdávání vysvědčení je úplně poslední formalitou, která se maturity týká. Zjišťovala jsem, jak se při tom cítili, na co mysleli

³ Všichni studenti, se kterými jsem rozhovory uskutečnila, maturitu úspěšně složili.

apod. Posledním rituálem sloučení byl maturitní večírek, jednalo se o neformální událost, kdy studenti společně s učiteli oslavili jejich vstup do dospělosti. Proto jsem se ptala také na tuto událost, na chování učitelů, zda bylo odlišné, zda už se skutečně k bývalým studentům chovali jako k sobě rovným.

Na úplný závěr mě zajímalo, jestli se studenti dostali na nějakou vysokou školu nebo zda pracují. Ptala jsem se na to, jak hodlají v životě pokračovat, zda mají nějaké plány do budoucnosti. Jestli si hledají nové bydlení nebo stále bydlí u rodičů. Také jsem se ptala, jak se nakonec na maturitu s odstupem času dívají. Zda splnila jejich očekávání, zda se jim jeví jako nutná formalita, jestli jim maturita někam otevřela dveře, zda se cítí po jejím složení nějak jinak. Jestli se jim na té zkoušce zdálo něco nespravedlivého, jak jsou spokojeni s tím, jakým způsobem a s jakým výsledkem ji složili.

Rámcová témata druhého rozhovoru byla tedy strukturována zcela odlišně než rozhovoru prvního. Také byla mnohem širší a zahrnovala otázky, které se týkaly všech fází přechodových rituálů. První rozhovor byl navíc podpořen informacemi, které jsem získala v průběhu zúčastněného pozorování. Informace z období posledního zvonění, přespávání ve škole, svatého týdne, rozdávání maturitního vysvědčení a maturitního večítku, jsem získala jen díky rozhovorům, protože těchto událostí jsem se nezúčastnila.

4.2 Výběr vzorku, prostředí výzkumu

Z hlediska cílů výzkumu nebylo tolik podstatné, na jakém gymnáziu bude výzkum uskutečněn. Proto jsem kontaktovala několik mnou libovolně vybraných gymnázií a výzkum uskutečnila na gymnáziu, kde mi vyšli vstříc. Zúčastněné pozorování bylo z časového hlediska krátkodobé a jednorázové. Šlo o sondážní výzkum, který probíhal, jak jsem také již uvedla, zhruba v období tří měsíců (od března do května roku 2008). Zástupkyně ředitele školy mi vybrala maturitní třídu, ve které jsem výzkum uskutečnila. Ta také informovala a vysvětlila situaci třídní učitelce.

Polostrukturované rozhovory jsem uskutečnila se sedmi informátory. Při kvalitativním výzkumu je podstatné určit si úzký vzorek lidí, aby bylo možné ho co nejlépe prozkoumat. Cílem kvalitativního výzkumu není porovnávání. S každým informátorem jsem uskutečnila rozhovory dva, první v období před maturitou, druhý na přelomu srpna a září, tedy několik měsíců po maturitě. Z hlediska časového se tedy jednalo o výzkum opakovaný.

Při teoretickém výběru vzorku nám vzorek určuje sám problém. Tento způsob výběru je typický pro zakotvenou teorii, o které mluví Strauss a Corbinová (1999). Nejdříve se určí jedna jednotka a pak, na základě rozhovoru a jeho následné analýzy, se určují další jednotky, až dojde k saturaci vzorku. Tato technika je velmi náročná, často na ní spolupracuje více výzkumníků. Z tohoto důvodu a i z časových důvodů jsem tuto techniku nepoužila. Rozhodla jsem se pro účelový výběr, při kterém jsem si sama určila (na základě zúčastněného pozorování), kteří informátoři mi poskytnou co nejlepší informace o zkoumaném problému.

Většina rozhovorů z první série se po domluvě s informátory uskutečnila na daném gymnáziu. Toto místo jsem zvolila proto, že jsem předpokládala, že se informátoři v prostředí, které dobře znají, nebudou cítit nervózně a i mně samotné, jako výzkumníkovi, bylo prostředí gymnázia příjemné. Místo rozhovoru jsem se snažila vybrat co nejlépe, protože značně ovlivňuje jeho kvalitu. Možná ještě přínosnější by bylo rozhovory uskutečnit u informátorů doma. Tam by se informátoři cítili ještě uvolněněji a já bych si také mohla utvořit lepší představu o tom, v jakém prostředí informátor žije. Druhou sérii rozhovorů již nebylo možné v prostorách gymnázia uskutečnit. Informátoři již nebyli studenty daného gymnázia a navíc si myslím, že by se už ve škole necítili tak dobře. Proto jsem zpočátku nechala výběr místa na samotných informátorech, některé rozhovory se tak uskutečnily v kavárně. Zbytek rozhovorů probíhal v parku, který si vybrala jedna informátorka a na základě jeho dobré dostupnosti a toho, že působil příjemně, jsem toto místo navrhla i zbytku informátorů a všichni souhlasili.

4.3 Způsob zaznamenání a uchování získaných dat

Informace, které jsem získávala v průběhu zúčastněného pozorování, jsem si zapisovala.⁴ Součástí mých zápisků byly heslovité poznámky ohledně časových údajů (datum, značení začátků a konců vyučovacích hodin, přestávek apod.), místa konání, počtu zúčastněných (počet studentů a studentek na hodinách). Tyto poznámky jsem si značila proto, abych mohla situaci zpětně zrekonstruovat. Hlavní částí mého deníku byly samotné terénní poznámky (field notes), které jsem pořizovala v průběhu pozorování. Snažila jsem se zapsat to, co se během vyučování a přestávek dělo. Samozřejmě, že není možné zachytit vše, proto jsem zapisovala to,

⁴ Na základě poznatků z kurzu Hedviky Novotné (2008).

co jsem považovala vzhledem k výzkumnému problému za relevantní. Dále jsem se snažila reflektovat sebe a svoji přítomnost ve zkoumaném prostředí. To, že je ve třídě přítomen výzkumník, má také vliv na chování zúčastněných. Kvalitu získaných dat ovlivňovala rovněž moje proměnlivá momentální emoční naladěnost a koncentrace (o tomto problému mluví Soustelle 2000), proto jsem se snažila tyto informace do svých zápisků také zahrnout.

Z možných způsobů zachycení rozhovorů jsem si zvolila nahrávání na diktafon. Nahrávání má sice jisté nevýhody, které zapisování rozhovorů nemá, ale v konečném důsledku jsou tyto nevýhody převáženy kladnými aspekty. Velkým kladem nahrávání je, že přesně zachytí vše, co bylo během rozhovoru řečeno. Tazatel se tak může koncentrovat pouze na vedení rozhovoru, má neomezenou možnost reakce a není zaneprázdněn zapisováním. Navíc, po započetí rozhovoru, zpravidla během několika minut, informátor zcela zapomene na skutečnost, že je nahráván a necítí se nervózně. Také má pocit, že mu tazatel věnuje patřičnou pozornost, protože se nezabývá zapisováním toho, co říká. Díky tomu, že je všechno doslovně zaznamenáno, nemůže dojít ke zkreslení informací, jejich vynechání nebo špatnému přepsání.

Mezi nevýhody nahrávání patří možnost porouchání přístroje během rozhovoru. Tomu lze ovšem předejít ujištěním, že diktafon skutečně nahrává a ještě opakovaným zkontrolováním nahrávky po dokončení rozhovoru. Pokud by nastala situace, že by rozhovor nebyl nahrán, tazatel by měl mít ještě v živé paměti obsah rozhovoru a ten ihned zapsat. Tato situace v průběhu mého výzkumu skutečně nastala. Po dokončení jednoho z rozhovorů jsem zjistila, že půlka rozhovoru není kvůli vybité baterii nahraná. Okamžitě jsem se pokusila zapsat všechny informace, které mi z nenahrané části rozhovoru utkvěly v paměti. Dalším záporem je, že diktafon nezachytí neverbální projevy informátora, ty si ovšem tazatel může zapamatovat a poznamenat po skončení rozhovoru.

V této chvíli bych ráda zmínila etické hledisko, které je v každém výzkumu velmi důležité. Kvalitativní i kvantitativní výzkumníci pracují s lidskými jedinci, z toho vyplývá dilema, na které poukazuje Silverman (2005). Výzkumník stojí před otázkou, nakolik bude subjekt svého výzkumu informovat o cílech výzkumu. Poskytnutí příliš přesných informací by mohlo výsledek znehodnotit. V průběhu svého výzkumu jsem studenty informovala o tom, že se budu zabývat jejich maturitní zkouškou a že se jedná o výzkum v rámci bakalářské práce. Cíleně jsem však nevedla, že budu

nahlížet maturitu jako přechodový rituál, to proto, aby studenti na základě této informace nezačali na maturitu nahlížet jinak.

Výzkumník nesmí nikdy zapomenout, že je zodpovědný vůči zkoumaným osobám. Často se během výzkumu může účastnit akcí osobního až intimního charakteru, z toho pak vyplývá řada mravních dilemat. Během mého výzkumu jsem se naštěstí s žádným takovým dilematem nesešla. Ale mohlo se mi například stát, že bych viděla některého ze zkoumaných studentů podvádět při maturitní zkoušce. Pak bych se dostala do dilematu, zda mám o této skutečnosti informovat zkoušející a tak ztratit důvěru a přístup k informátorovi nebo zda mám mlčet, i přesto, že vím, že se jedná o podvod. Abych neporušila etiku výzkumu, provedla jsem výzkum na základě souhlasu ředitele školy, vyučujících a studentů. Během rozhovorů studenti podepisovali informovaný souhlas, ve kterém se mohli sami rozhodnout, v jaké míře mohou získané informace použít. Diktafon jsem použila také jen se souhlasem informátorů.

5. Vyhodnocení a interpretace získaných dat

5.1 Metody vyhodnocování získaných dat

Po dokončení výzkumu jsem začala zpracovávat data, která jsem získala v průběhu zúčastněného pozorování. Samotná práce spočívala v tom, že jsem začala znovu pročitat svůj terénní deník a informace v něm obsažené začala třídít a rozdělovat do skupin. V jedné skupině byly informace týkající se reakcí učitelů na maturitu, jejich poznámek ohledně maturity, jejich přístupu k nadcházející maturitě. Do druhé skupiny jsem zařadila informace týkající se atmosféry ve třídě, dění ve třídě, chování studentů. Třetí skupina obsahuje informace o tom, jak na moji přítomnost ve třídě studenti reagovali, zda si mě všímali, zda jsem si všimla toho, jestli moje přítomnost narušuje výuku. Ve čtvrté skupině byly poznámky vztahující se k mému psychickému stavu, poznámky ohledně toho, zda jsem se plně koncentrovala či moje pozornost polevovala, zda jsem byla unavená apod.

Počátečním krokem při analýze rozhovorů je jejich přepis. A právě přepisování rozhovorů představuje hlavní nevýhodu nahrávání rozhovorů na diktafon. Přepisování je totiž náročná a zdlouhavá práce. Přepis jsem provedla způsobem komentované transkripce, což znamená, že jsem přepisovala vše doslovně. Zároveň jsem také zaznamenávala i další neverbální vyjádření. Zkušení výzkumníci si mohou dovolit přepisovat jen ty části rozhovoru, které vzhledem ke svému výzkumu považují za relevantní. Vzhledem k tomu, že v mém případě se jednalo o první zkušenost daného typu, přepisovala jsem všechny rozhovory kompletně. Nezbytnou součástí přepisu je pasportizace. V pasportizaci jsou uvedeny základní informace o informátorovi a o daném rozhovoru. Pasportizace tedy obsahuje: rok narození informátora; genderovou pozici; vzdělání, zaměstnání, sociální původ, datum a místo výzkumné akce; délku rozhovoru; podmínky výzkumu; způsob vedení rozhovoru; hodnověrnost informátora; způsob záznamu rozhovoru a podpis autora rozhovoru.⁵ Ukázkou dvou přepsaných rozhovorů přikládám na konec práce do přílohy (str. 54 - 83). Jedná se o rozhovor z první série uskutečněných rozhovorů, tedy z období před maturitní zkouškou.

⁵ Informace o tom, jak má vypadat pasportizace, jsem získala na kurzu Mirjam Moravcové (2007).

Po přepsání rozhovorů bylo nutné je analyzovat neboli rozkódovat. „Kódování představuje operace, pomocí nichž jsou údaje rozebrány, konceptualizovány a opět složeny novými způsoby. Je to ústřední proces tvorby teorie z údajů.“ (Strauss, Corbinová 1999: 39). „Smyslem kódování tu je, pomoci nám nalézt určité koncepty, předměty, analytické kategorie.“ (Disman 2002: 319).

Základem procesu kódování jsou dva analytické postupy, porovnávání a kladení otázek. Pro svůj výzkum jsem zvolila otevřené kódování. Po přepsání rozhovorů jsem začala nejdříve popisovat jevy, které se objevovaly často. Tyto jevy jsem dále rozdělovala a třídila do kategorií. Dále bylo nutné, abych tyto kategorie co nejlépe pojmenovala. Dalším krokem bylo rozvíjení vlastností a dimenzí kategorií. Poslední fází bylo to, že jsem se v takto utříděných datech snažila najít vztahy k problémům, o které jsem se zajímala. Při analýze dalšího rozhovoru se mohl objevit jiný kontext a kategorie se mohly změnit. Pomocí kódování jsem se pokusila najít jistou osu rozhovoru. Současně jsem se snažila o to, abych neztratila citlivost k výjimečnostem, které se v rozhovorech objevovaly a nevěšela si pouze podobností.

5.2 Získaná data

Oblast rituálů je velmi komplikovaná, řada významných antropologů se pokoušela o definici rituálu a jejich porozumění. Eriksen (2008) vnímá rituál jako spojení několika úrovní společenské reality, symbolické a sociální, individuální a kolektivní. Rituály podle něj odkrývají a snaží se v symbolické rovině vyřešit problémy ve společnosti. Rituály souvisejí s existenciálními otázkami, dramaturgizují je, ale to neznamená, že je řeší. Někteří antropologové zdůrazňují integrující funkci rituálů, jiní se zabývají např. jejich ideologickou funkcí. Eriksen (2008) cituje Léviho-Strausse, který tvrdí, že: „Rituály v sobě vždy skrývají zoufalý a šílený aspekt.“ Cílem mého výzkumu však nebylo najít nejvhodnější charakteristiku rituálu nebo odpovědět na otázku, která z nabízených definic je ta správná, což samozřejmě ani není možné. Cílem bylo co nejlépe porozumět tomu, jakou důležitost maturitě studenti přisuzují. Zjistit, co pro studenty maturita znamená, zda v ní nacházejí *šílený aspekt*, který v každém rituálu viděl Lévi-Strauss, zda jim maturita dala odpověď na existenciální otázky, zda pro ně znamenala velký zlom, přechod z jedné fáze života do druhé.

Všechny tři části přechodových rituálů, jak je vymezil van Gennep (*rituály odluky, období pomezí a rituály přijetí*), představují schéma, podle kterého přechodové rituály

probíhají. Tyto fáze ale nejsou striktně oddělené kategorie, které by nezávisely jedna na druhé a existovaly odděleně. Mezi jednotlivými fázemi je patrná kontinuita. Rituál odluky, jakým je např. poslední zvonění, neznamena pouze konec preliminárního období, zároveň je i počátkem liminarity. V průběhu výzkumu jsem se zabývala všemi částmi přechodových rituálů, největší pozornost jsem ale věnovala období liminarity, která je v případě iniciačních rituálů nejvíce propracovaná a je považována za nejdůležitější část. V následujících podkapitolách, které jsem nazvala podle jednotlivých fází přechodových rituálů, se pokusím interpretovat získaná data.

5.2.1 Rituály odluky

Výzkum jsem začala zúčastněným pozorováním, při kterém jsem trávila čas se studenty ve třídě a pozorovala jejich chování. Můj vstup do terénu pro ně nebyl žádným překvapením. To proto, že byli třídní učitelkou informováni již před mým příchodem do výuky. Bylo jim řečeno, že jsem studentkou Fakulty humanitních studií Univerzity Karlovy a že pracuji na výzkumu v rámci své bakalářské práce. I přes to se zpočátku zdála být moje přítomnost ve třídě rušivá a vzbuzující zvědavost studentů. Studenti se na mě neustále otáčeli, ptali se jeden druhého, co ve třídě přesně dělám. Někteří studenti byli zvědaví natolik, že se ptali přímo mě samotné. V průběhu výzkumu nastala ale i taková situace, kdy ke mně přišel zmatený student v domnění, že jsem jeho spolužačka, a ptal se mě, jestli jsem si zapisovala probíranou maturitní otázku, že by si ji ode mě opsal.

S postupem času se situace začala zlepšovala, studenti mi začali tykat a o přestávkách se se mnou bavit. Někteří se zajímali o školu, na které studuji a to z toho důvodu, že se na ni také hlásili. Jiní se mě, po zjištění, že se zajímám o jejich maturitu, ptali na moje zkušenosti s maturitní zkouškou. Také studenty zajímalo, co si zapisuji do svého deníku, zda si dělám výpisky z hodin a jestli dávám pozor. Ke konci výzkumu už jsem se vždy jednou týdně stala samozřejmou součástí třídy, studenti mě brali jako samozřejmost a moje přítomnost už výuku nerušila. Během výuky se mě třídní učitelka zkoumané třídy např. zeptala na otázku vztahující se k probírané látce, na kterou se pak ptala i ostatních studentů. I přes to jsem ale cítila, že si ode mě studenti drželi jistý odstup a plně mě do svého kolektivu nepřijali.

Opačnou situaci popisuje Geertz (2000), který provedl terénní výzkum na Bali. Balijsi si ho nejprve nevšimli a jeho přítomnost ve vesnici naprosto ignorovali. Teprve poté, co společně s ostatními vesničany utíkal před policií, která rozehnala

jeden z kohoutích zápasů (na Bali jsou kohoutí zápasy zakázané), ho vesničané začali brát na vědomí a cesta do terénu se mu tak otevřela. Při mém výzkumu mě studenti zpočátku sice neignorovali, ale nepodařilo se mi jim přiblížit natolik, jak jsem původně předpokládala. Nejbližší jsem se jim octla v průběhu maturitní zkoušky, kdy jsem s nimi čekala během zkoušení. Podobně jako si Geertz společným úprkem otevřel cestu k Baličům, jsem si já otevřela cestu ke studentům tím, že jsem s nimi čekala během zkoušky, podporovala je a vyslechla jejich dojmy. V dané chvíli vůbec nezáleželo na tom, zda jsem či nejsem spolužačka či kamarádka. To, že jsem s nimi sdílela velmi důležitou dramatickou situaci a byla jsem ochotná je vyslechnout a podpořit, mě s nimi sblížilo mnohem víc než veškerý předchozí čas strávený ve třídě. Bohužel se tak stalo až ke konci mého výzkumu.

Při pozorování ve třídě jsem se zaměřila na to, jakým způsobem se chování studentů s přibližující se maturitní zkouškou měnilo. Během prvních týdnů výzkumu jsem ve škole nezapozorovala nervozitu, která by souvisela s blížící se maturitou. Nepřipadalo mi, že by se studenti v nadměrné míře soustředili na přípravu k maturitě. Jejich pozornost při výuce nebyla velká, vyrušily je události jako padající sníh nebo odklizení špatně zaparkovaného auta před školou. Naproti tomu učitelé se o maturitě zmiňovali téměř v každé hodině a neustále studentům dávali najevo, že je třeba danou zkoušku nepodceňovat. Toto tvrzení dokládá skutečnost, že učitelé velmi často používali věty typu: *„Koukejte si ty slovíčka psát, jestli se chcete dostat k maturitě!“*, *„Upozorňuji na to, že daná otázka je poměrně stručná, což se může stát u maturity osudným!“* nebo *„Kdo to tam umocní jako \sin^2 nebo \cos^2 , tak jde domů automaticky. Já doufám, že to tam nikdo neudělá.“*

I přes neustálé upozorňování a rady učitelů se nervozita studentů příliš nezvyšovala nebo aspoň nedávali nervozitu znát. Z rozhovorů některých studentek pak ale vyšlo najevo, že v této době už byly velmi nervózní, pociťovaly jisté obavy a intenzivně se na maturitu připravovaly. *„No já musím být asi hodně otravná teďko teda. Protože jak jsem z toho nervózní, tak jako...“* Tyto vnitřní pocity jsem však samozřejmě nemohla ve třídě pozorovat, ty jsem se dozvěděla právě až díky rozhovorům. Mně v té době atmosféra ve třídě připadala uvolněná a přátelská. Během přestávek studenti hráli různé počítačové hry, bavili se, poslouchali rádio, chodili si zakouřit. Pokud se v další hodině psal nějaký test, většina třídy se na poslední chvíli připravovala. Ovšem nikdo se zatím během přestávek nebo hodin neučil maturitní otázky, aniž by se na ně nepsal v následující hodině test. Jedna

z dotazovaných studentek, která mluvila o svém příteli, který taky maturoval, mi potvrdila domněnku, že někteří studenti se ve třídě snažili chovat tak, že mají všechno pod kontrolou a maturita je vůbec netíží, ale ve skutečnosti tomu bylo jinak: *„A on má takový frajerský řeči, že jako nic, nic, ale já vím, že prostě, že mu taky teče do bot. Že prostě, že se učí a že už jako taky není tak v klidečku a tady se prezentuje jak strašnej frajer.“*

Čím více se maturita přibližovala, tím více se učitelé v hodinách zaměřovali na studenty, kteří z daného předmětu maturovali. Ostatní si mohli dělat svoji práci nebo se připravovat na další hodinu či své maturitní předměty. S přibližující se maturitou se tedy rozvolňovala i docházka do třídy, studenti většinou chodili hlavně na své maturitní předměty a učitelé byli shovívavější ke studentům, kteří z jejich předmětu nematurovali a na jejich hodinu se nedostavili. Největší zlom nastal poslední týden před maturitou. To už byla školní docházka velmi uvolněná, doladovaly se poslední otázky a problémy týkající se maturity. Řešily se problémy formálního rázu, jako např. kdo ze studentů provede při maturitním zahájení proslov a kdo bude mít projev po maturitě. Také se řešilo, který student půjde za předsedou komise. Třídní učitelka navrhovala, aby to byl někdo empatický, kdo by spolužákům mohl sdělit, jaký dojem na něho předseda či předsedkyně udělali. Poslední týden už byli studenti velmi nervózní a ve škole panovala napjatá atmosféra. Studenti se snažili různými vtípkami nadcházející maturitu zlehčit, ale z jejich chování bylo patrné, že mají jisté obavy.

Výše jsem již uvedla, že pouze z mé účasti ve třídě nebylo možné zjistit to, jak studenti nadcházející maturitní zkoušku vnímají a jak se na ni připravují. K získání informací tohoto druhu jsem použila již zmiňované rozhovory. Zajímala jsem se o to, kdy si studenti začali plně uvědomovat, že se blíží maturita. Odpovědi na danou otázku se velmi lišily. Někteří studenti mi odpověděli, že si začali přibližující se maturitu uvědomovat během čtvrtého ročníku. Jeden student uvedl: *„Mmm, to bylo asi čtrnáct dní před písemnejma maturitama. Nebo tak jako věděl jsem o tom, ale tak jako to začlo doléhat a teď, když si člověk spočítal, že mu zbývá už, že jedenáctkrát už půjde do školy a potom konec.“* Dvě z dotazovaných studentek si prý ještě plně neuvědomily, že se maturita blíží a očekávaly, že to na ně teprve dolehne.

Jedna studentka vypověděla: *„No asi už jako. No rozhodně na konci minulého, minulého vlastně roku školního, kdy jsem se šla podívat na ty maturity. To mě tak jako, to mě hrozně, hrozně jako zaskočilo, když jsem to viděla, jak to vypadá. Jsem tam viděla nějak jednu nervózní holku z vyššího ročníku, takže jsem přesně věděla,*

že *takhle přesně budu vypadat já.*“ Výpověď studentky ukazuje, že dokud se jí maturita nezačala přímo týkat, byla pro ni pouze abstraktním pojmem. Teprve poté, co se byla na samotnou maturitní zkoušku podívat, začala pro ni nabývat konkrétní podoby. Tím, že mají studenti možnost jít se na zkoušku podívat ještě před tím než ji sami musí podstoupit, se maturita také liší od některých tradičních přechodových rituálů. Benedictová (1999) popisuje iniciační obřady u kmene Pueblanů v Novém Mexiku. Obřad se koná v době, kdy je iniciovanému chlapci pět až devět let. Při iniciaci strašidelní nadpřirození bohové (Kačiny) šlehaří chlapce jukovými metlami, chlapci jsou tímto způsobem vystrašeni. Ve věku čtrnácti let, když už jsou chlapci připravení na to, aby nesli zodpovědnost, je sešlehaří ještě děsivější bohové, kteří ovšem po sešlehání sundají masky a dají je na hlavy hochů. Ti jsou nesmírně překvapeni tím, že se nejedná o bohy, ale známé a příbuzné z jejich vesnice. Tak se jim odkryje tajemství, které nesmí za žádnou cenu prozradit mladším chlapcům, kteří ještě neprošli touto druhou fází iniciace (Benedictová, 1999). Nejenže se mladí Pueblané nemohou jít předem podívat na to, jak bude přechodový rituál vypadat, navíc ani neví, co přesně je během rituálu čeká.

Vzhledem k tomu, že není žádným tajemstvím, jak maturitní zkouška probíhá a je možné se na ni jít podívat i předem, se dá předpokládat, že se bude o maturitě mluvit a studenti se budou snažit zjistit co nejvíce informací. Proto mě zajímalo, jak o maturitě mluví okolí studentů, zda se nějakým způsobem rodina a učitelé dělí o své zkušenosti, vyprávějí nějaké historky, zda je maturitní zkouška opředena mýty. Podle studentů mluví o maturitě velmi často učitelé. Této skutečnosti jsem si v průběhu výzkumu také všimla a již jsem se o ní zmiňovala v dřívějším odstavci. Jedna studentka na otázku, jak o maturitě mluví učitelé odpověděla: *„No někteří nás straší pořad. Někteří furt říkaj, že to uděláme.“* Na otázku, zda jim učitelé dávají rady řekla: *„Noo určitě. Třeba já maturuju ze zeměpisu a tam vždycky profesor nám přímo k tý otázce řekne jako co by chtěl nejradši slyšet a co se určitě máme naučit a co tolik umět nemusíme. Z tý češtiny to zas furt píšeme testy vlastně na každou tu otázku. Já bych řekla, že nás připravujou dobře.“* Druhá studentka naproti tomu vypověděla: *„Ale přijde mi to takový docela, nevím teda jak je to na jinejch školách, ale tady třeba nebo ti naši učitelé mi přijde, že nám to jako neusnadňujou moc, že se jim moc nechce říkat jako, jako co přesně tam máme říkat. Takže to docela nechávají na nás no...“* Studenti tedy vnímali odlišně to, jak se je učitelé pokouší připravit na zkoušku.

Zkušenosti, se kterými se studenty dělili rodiče, jsou odlišného typu než zkušenosti učitelů. Rodiče vyprávěli o sobě, jako o bývalých maturantech, naproti tomu učitelé sdělovali své rady z pozice zkoušejících, říkali jim, jak se připravit, aby u zkoušky obstáli. Proto informace získané od rodičů byly většinou veselé nebo kuriózní vzpomínky na jejich vlastní maturitu. Jeden student mluvil o tom, jak jeho tatínek podváděl při maturitě z ruštiny: *„Celá rodina ví, jak tatínek opisoval pís..., maturitní písemku z ruštiny. Jako opisoval ji z taháku a potom se rozhodl že nakonec napíše, že měl od nějakého známého vypracovanou jako z ruštiny písemku, nějaký sloh nebo něco takového. Takže se rozhodl, že tam dopíše svoji větu a ta mu vynesla čtyřku.“* Kromě veselých historek, však studenti také mluvili o tom, že je rodiče uklidňují a snaží se je podpořit. Někteří měli zkušenost s tím, že je rodiče do učení popoháněli, jiní naopak tvrdili, že jim rodiče říkali, že to není třeba s přípravou přehánět.

Kromě rodiny a učitelů mě také zajímala reakce starších kamarádů, kteří už měli maturitu za sebou. Překvapilo mě, že všichni informátoři shodně vypověděli, že se staršími kamarády, kteří mají maturitu za sebou, se o maturitní zkoušce příliš nebaví. Pokud ano, tak jim starší kamarádi říkají fráze typu: *„Maturita je fraška.“*, *„Na to se nemusíte učit, to udělá každý.“* Všichni studenti zároveň tvrdili, že se staršími kamarády se baví hlavně o tom, jak to chodí na vysoké škole, jaké byly přijímací zkoušky apod. Stejně tak, když jsem se ptala na smysl maturity, mi všichni dotazovaní studenti odpovídali větami typu: *„Jakože prostě závěrečná zkouška, která jako shrnuje z vybraných předmětů jako co jsme se učili. Než smysl nějaké jiné.“* nebo *„...prostě musíš podat nějaký výkon, jakože, že musíš potvrdit to, že prostě si dokázal vystudovat nějakou školu no. Že, že můžeš, že máš schopnosti na to prostě postoupit na tu vysokou, že je to o papíru, že jo. Dostaneš papír, že si prostě udělala maturitu.“* Všichni dotazovaní v maturitě viděli pouze nějakou nutnost, kterou museli podstoupit, pokud se chtěli dostat na vysokou školu. Nějaký jiný smysl v maturitě nehledali.

To, že pro dotazované má maturita význam jistého prostředku, který jim umožňuje pokračovat v dalším studiu, také dokazují odpovědi, které jsem od informátorů získala na otázku, zda je již v životě potkala nějaká událost, která by se dala k maturitě přirovnat. Dva dotazovaní studenti přirovnali k maturitě zkoušku

z anglického jazyka FCE.⁶ Jedna studentka přirovnala k maturitě zkoušku z autoškoly. Někteří dotazovaní přirovnali maturitu k malé maturitě.⁷ Pouze jedna z odpovědí na otázku, zda by mohl daný student k maturitě něco přirovnat zněla: „*Ne. Myslím ne.*“ Skutečnost, že maturitu většina studentů srovnávala s jinými zkouškami, které nemají povahu přechodových rituálů, nasvědčuje tomu, že dotazovaní studenti maturitu nepovažují za velkým zlom v jejich životech.

Význam, jaký byl přisuzován iniciačním rituálům v domorodých společnostech, byl zcela odlišný. Antropologové Hart a Pilling (1960) v knize *The Tiwi of North Australia* mimo jiné popisují iniciační rituály australského kmene Tiwi. Stejně jako i u jiných kmenů, se se členy kmene nejedná jako s dospělými, dokud zcela neprojdou iniciačním rituálem, v případě chlapců z kmene Tiwi tomu nastává zhruba ve věku 24 let. Proto jsou iniciační rituály tak důležité. Kdyby jimi člověk neprošel, nikdy by nenabyl statusu dospělého, s čímž je spojována řada privilegií, ale také povinností, navždy by se na něj pohlíželo jako na dítě.

To, že pro dotazované studenty měla maturita zcela jiný význam než pro členy domorodých kmenů, může být i důsledkem skutečnosti, že v naší společnosti složení maturitní zkoušky neznamena, že se člověk stane legitimně dospělým. Stejně tak neúspěch u maturity neznamena, že se bude s člověkem nadále jednat jako s dítětem. Maturitní zkouška tak sice bezpochyby je přechodovým rituálem, znamená určitou změnu v životě každého maturanta, ale legitimní dospělost nezajišťuje. Stejně jako je maturita považována za zkoušku z dospělosti, byla tak dříve považována i branná povinnost. Říkalo se, že na vojně se z chlapců stávají muži, přitom branná povinnost postihovala chlapce (stejně jako maturita studenty) až po dosažení věku osmnácti let, tedy ve věku, kdy již byli legitimně dospělými.

Další skutečností, která podporuje pocit, že po složení maturity se člověk nestane dospělým je, že všichni z dotazovaných studentů, chtěli pokračovat ve studiu na vysoké škole, navíc žádný z informátorů se nechystal studovat v jiném městě a stěhovat se od rodičů, u kterých všichni dotazovaní bydleli. Tato fakta dokládají, že pokud by se všem studentům podařilo složit maturitu a pokračovat ve studiu na vysoké škole, neznamenaloby složení maturity úplný přechod do dospělosti.

⁶ FCE (First certificate in English) je nejrozšířenější zkouška z anglického jazyka na vyšší středně pokročilé úrovni, která vyžaduje značnou jazykovou znalost ze všech jazykových schopností.

⁷ Malá maturita je zkouška, kterou musejí studenti gymnázia, na kterém jsem provedla výzkum, splnit při přechodu z kvarty do kvinty. Pokud se někomu ze studentů nepovede danou zkoušku splnit, je mu doporučeno školu opustit, protože by s největší pravděpodobností přechod na vyšší gymnázium nezvládl.

Informátoři by stále byli studenty a stále by byli závislí na rodičích a žili s nimi společně v jedné domácnosti. Tato úvaha mě inspirovala k tomu, abych se zeptala některých z mých známých, kteří už mají maturitní zkoušku za sebou, zda považují studenty, kteří maturitní zkoušku právě složili za dospělé. Jedna z odpovědí zněla takto: „*To je strašně individuální. Někdo dospělý je, někdo ne.*“ Další z dotazovaných odpověděl: „*Ne!*“ „*Absolutně ne!*“ Už samotný fakt, že je dospělost po složení maturity v některých případech zpochybňována, odlišuje naše pojetí maturitní zkoušky od tradičního vnímání iniciačních rituálů, kde po dokončení iniciace není o dospělosti novice pochyb.

Odpovědi studentů na otázku, zda by jim maturita chyběla, kdybych jim řekla, že ji nemusí dělat, se lišily. Někteří studenti se shodli na tom, že středoškolské vzdělání by šlo ukončit i jiným způsobem, který by pro ně nebyl tak stresující. Jedna z dotazovaných studentek ale vypověděla, že by jí něco chybělo, kdyby maturitu nemusela dělat. Říkala, že by přišla o události, jako jsou poslední zvonění, maturitní večírek a ples, které jsou s maturitou neodmyslitelně spojeny. Jeden z dotazovaných studentů řekl na otázku, co by mu na maturitě chybělo: „*No určitě by mně něco chybělo. Tak asi bych ee, asi bych se nedonutil vůbec si vlastně přečíst a naučit se toho tolik. Což by mně asi, co by mně chybělo, že bych se nedokopal k tomu, se naučit tolik věcí, kolik bych chtěl.*“ Tyto odpovědi dokazují, že studenti na maturitě vidí i jiné pozitivní stránky než to, že jim maturita umožní přechod na vysokou školu.

To, že má maturitní zkouška pro dotazované studenty jistou důležitost, dokládá i skutečnost, že se všichni kvůli maturitě něčeho vzdali. Všichni omezili své styky s přáteli a soustředili se více na učení. Jedna z dotazovaných vypověděla, že se vzdala tancování a prakticky nesportuje, jeden z informátorů se musel dočasně vzdát historického šermu. Další student řekl: „*Hodně věcí jsem se musel vzdát. Hodně, protože já jsem se nebo jako se věnuju s jednou skupinou divadlu, amatérsky. Tak to jsem nem, a docela jako lituju, že jsem nebyl na některých jako divadelních akcích a projek...*“, „*A potom jsem taky mm nebo i pracuju s filmem. A taky jsem měl jako nabídky nebo jsem byl jako jsem na jednom workshopu, kde jsem dělal jako asistenta toho a to dělali taky studenti a jeli do Německa a já jsem byl pozvanej do toho Německa do univerzity na Lipsko... do Lipska a nejel jsem. Protože to bylo před písemnejma maturitama.*“ Studenti se tedy na maturitu intenzivně připravovali a přikládali jí velký význam. Ovšem důležitost maturity tady nevyplývá z faktu, že se

jedná o významný přechodový rituál, ale z již zmiňované skutečnosti, že složení maturitní zkoušky otevírá přístup na vysokou školu.

Ze všech výpovědí jasně vyplývá, že se maturita pro studenty stala prioritní záležitostí. Tomuto cíli podřídili všichni studenti své životy, omezili své záliby a soustředili se zcela na něj. V tomto ohledu se tedy chování studentů nejvíce podobalo chování členů domorodých kmenů. V již zmiňovaném kmeni Tiwi, trvala iniciace chlapců až 12 let. Po tuto dobu, žili chlapci v buši pod dohledem svých tutorů, učili se lovit zvířata, obstarávat si potravu. Domů se mohli vracet pouze občas, celý svůj život před dokončením iniciačního rituálu tak také museli podřídit přípravě na rituál (Hart, Pilling 1960). Vzhledem k tomu, že se složení maturity stalo pro studenty prioritním cílem, mě zajímalo, jaké obavy v nich samotná maturita vyvolávala. „*Bojím se angličtiny, že se ji nestihnu nějak naučit. To prostředí, kdy přijdu do té třídy...*“, „*Já vytáhnu z pytlíčku a já budu potom patnáct minut tam sedět, jsou tam hodiny, takže budu slyšet, jak tikají ty hodiny, což já nesnáším. Tak asi toho, jak to bude probíhat.*“ Jeden informátor vypověděl, že se bojí, že si vytáhne otázku, kterou nebude umět. Zároveň však přiznal, že zatím, žádnou nervozitu nepocituje a větší obavy má z přijímacích zkoušek na vysokou školu. Jiný student uvedl, že z počátku přípravu na zkoušku značně podcenil a teď se bojí toho, že už to nedožene. Úplně všichni se shodli v tom, že si myslí, že zkoušku udělají. Jeden z dotazovaných dokonce vypověděl, že si myslí, že celá třída bude při maturitě úspěšná. Vzhledem k tomu, že studenti věděli, co je u maturity čeká, nebáli se neznámého, jak by tomu mohlo být u iniciovaných domorodých kmenů, ale báli se toho, že zkoušku nezvládnou, zároveň ale tuto možnost hodnotili jako vysoce nepravděpodobnou.

Přechodové rituály podle van Gennepa znamenají přechod z jedné situace do druhé, z jednoho stavu do druhého, znamenají tedy jistou změnu. Proto jsem se studentů ptala i na to, zda si myslí, že se něco po složení maturity v jejich životech změní. Jeden student se smíchem řekl: „*Ano. Narostou mi delší vlasy, možná i ruce.*“ A pak už vážně dodal: „*Ne, to rozhodně ne.*“ Jeden z dotazovaných řekl, že bude stále žít s rodiči a pokud se mu to podaří, rád by pokračoval ve studiu. Pouze upozornil na skutečnost, že na gymnáziu strávil spoustu let, proto pro něj bude největší změna v tom, že nebude ve stálém kontaktu se svými dosavadními přáteli. Tuto skutečnost vystihla i jiná studentka, která odpověděla na otázku, zda si myslí, že si najde po dokončení školy stejně dobré kamarády, jako má teď: „*Nevím, jestli*

stejný, protože tady ty lidi, vídám je osm let. A já se s nima vidím třeba častěji než s rodinou.", „...za těch osm let si myslím, že je poznáte hodně dobře. A poznáte je i v takových situacích, ve kterých už potom nemáte ani příležitost ty lidi, co poznáte jindy, jako je v nich vidět.“, „...v tý škole, když jezdíte ještě na různé vejlety, na ty školy v přírodě nebo takhle a hrajete a hrajou se tam hry a takový ty komunikační věci, tak vidíte jak ten člověk reaguje, znáte nějaký ty špatný stránky, ale když jsou to kamarádi, tak to přehlídnete.“, „...myslím, že ty kamarády, takový jako ze školy, navíc, když je to gympl osmiletý, tak že ty už jakoby nikdo nenahradí.“ I přes to, že všichni studenti chtějí po maturitě pokračovat ve studiu, žádný z nich se nechce stěhovat a nějak výrazně měnit způsob života, jednu velkou změnu pro ně maturita přeci jen znamená a to, že se po osmi společných letech přestanou každodenně vídat a každý bude pokračovat jinou cestou.

Zatím jsem se zabývala tím, jak studenti prožívali období před maturitou a jak vnímali to, že se termín samotné zkoušky přibližuje, jak na maturitu pohlíželi a připravovali se. Nyní bych ráda ukázala, jak na studenty působilo poslední zvonění, tedy samotný *rituál odluky*. Informátoři mluvili o přespávání ve škole, které se konalo večer, před samotným posledním zvoněním. Tento zvyk zavedli ve škole studenti maturitních tříd, kteří maturovali rok před mnou zkoumanou třídou. Ovšem nápad se ujal a je velmi pravděpodobné, že tato „tradice“ bude pokračovat i u dalších maturitních ročníků, proto tento zvyk zařazuji také mezi rituály odluky. Jedná se o poslední večer před tím, než začne samotný svatý týden, tedy o poslední společnou akci před *obdobím pomezí*.

Večer ve škole studenti trávili tím, že grilovali maso, poslouchala se hudba, popíjely se různé alkoholické nápoje. Tohoto večera se účastnila třídní učitelka, ředitel školy a někteří další učitelé. Šlo o poslední akci, které se informátoři účastnili ještě jako žáci daného gymnázia. Společně s maturitní třídou, kterou jsem zkoumala, se této akce zúčastnila i vedlejší maturitní třída. Jeden z informátorů vypověděl, že mezi oběma třídami panovaly napjaté vztahy, protože když se pořádal maturitní ples, došlo mezi nimi k jistým sporům. Je tedy přirozené, že součástí večera byla i snaha tyto vztahy vyřešit a upevnit přátelství, ještě před tím než bude studium na gymnáziu ukončeno. V průběhu večera se studenti také pokoušeli domluvit na programu, který chtěli předvést následujícího dne při posledním zvonění.

Druhý den ráno studenti brzy vstávali, aby stačili uklidit školu a připravit se na příchod mladších spolužáků. Program, který si studenti na poslední zvonění

připravili, spočíval v tom, že si maturitní studenti vyměnili s učiteli roli a chodili po dvojicích do nižších ročníků vyučovat neexistující zábavné předměty. Zde můžeme vidět paralelu s tzv. procesy změny statusu, které Turner (2004) spojuje s *liminární* fází rituálů spojených s uvedením do vyšší funkce. Tyto procesy jsou zřejmé např. v mnoha afrických rituálech uvedení do funkce. Náčelník je nejprve odloučen od každodenního prostředí a pak je v *liminárních rituálech* hrubě ponižován, než je znovuzачleněn do společnosti, už ve vyšším postavení. Stopy tohoto převrácení statusu Turner ukazuje např. při slavení amerického svátku Halloweenu. „...*kdy se moc strukturálně podřízených projevuje liminární nadvládou preadolescentních dětí.*“ (Turner 2004: 164). V případě studentů gymnázia se jedná o opačnou situaci, kdy studenti mají naprostou volnost před tím, než nastane *liminární období*, kdy se ocitnou v podřadném postavení. To, že si studenti snažili toto postavení užít, dokládá i výpověď jedné ze studentek, která říkala, že se jí zdálo, že někteří její spolužáci se chovali hrubě vzhledem k mladším studentům. Navíc se všichni shodli na tom, že se program měl lépe připravit, protože výuka mladších spolužáků probíhala chaoticky a bez řádu. Jedna ze studentek řekla, že měli ukázat, co v nich je, nějakým způsobem se rozloučit, ale že se to celé nepovedlo.

Jedním ze symbolických aktů ukončení studia na gymnáziu by také mohlo být, že si studenti odnesou ze svých skříněk věci, které tam během studia měli uložené. A tímto způsobem stvrdí, že se už do školy nevrátí, že skříňka, která byla po celé roky jejich, zůstává prázdná a přichystaná pro nově nastupující studenty. Tento můj předpoklad se ale ukázal jako zcela mylný a to z jednoho prostého důvodu, studenti se během posledního roku na gymnáziu neobtěžovali přezouvat a skřínky používat. Jeden z dotazovaných dokonce ani nevěděl číslo své skřínky.

Vrcholem celého posledního dne ve škole byl rituál posledního zvonění. Jedná se o závěrečné scházení ze schodů a házení bonbonů za zvuku zvonku školníka, který šel v čele průvodu. Studenti a učitelé byli nastoupeni ve špalíru podél schodiště a tímto způsobem se loučili s maturanty. Na všechny dotazované studenty působila tato událost velmi emotivně, tuto skutečnost posílil i fakt, že se jednalo o studenty osmiletého gymnázia a v tuto chvíli opouštěli školu, na kterou přišli v době, kdy byli skutečně ještě dětmi. Jedna z dotazovaných studentek mi řekla, že nejdříve nechápala, proč všechny holky brečí už ve třídě, ještě než se začalo scházet. Tato studentka totiž strávila ve třídě pouze poslední dva roky studia, protože přestoupila z jiného gymnázia. Nicméně jak se začalo scházet ze schodů, začaly jí téct slzy a

najednou si uvědomila, že to už je doopravdy konec. Bylo jí líto, že se to všechno uzavírá a že se člověk do školy už nikdy nevrátí.

Další z dotazovaných odpověděla na otázku, co jí bylo líto: „*No že už tam jako nebudu chodit do té školy. Jako přímo jenom do té školy. Ani ne tak jako o ty lidi, který ještě můžu vidět, ale jako vyloženě o tu školu, o tu atmosféru té školy.*“ Jedna ze studentek popsala situaci takto: „*Tak to bylo takový smutný, no že sme scházeli z posledního patra školy a tak jsme se točili po těch schodech a všude kolem těch schodů stáli lidi, který jsme vídali, který jsme znali.*“, „*...aspoň já mám dost známých i v těch nižších třídách. A ta chvíle přišla, jako takový loučení, ne že bych je nikdy neměla vidět. Ale že už je nikdy neuvidím v té škole, že přece jenom, když se vídaj lidi, o přestávkách se de po chodbě, pozdraví se a je to hnedka příjemnější, kdežto takhle, když je budu chtít vidět budu muset zajít s nima někam přímo.*“ Na otázku, zda brečela, odpověděla: „*Jo.*“ „*...všechny holky, když jsme vylezly tak nějak jsme se, když jsme šly po těch schodech, tak jsme se ještě tak držely, házely jsme na ně bonbony, ale potom, když jsme vyšly z těch dveří úplně na ulici, tak všechny holky se prostě na sebe koukaly a a bylo nám to líto, no.*“, „*Že odcházím z té školy, kde už jsem strávila osm let a i to, že už takhle nebudu vídat ty lidi.*“ Jedna ze studentek se bála toho, že bude těžké dále vztahy udržovat, když každý půjde na jinou školu. Řekla, že jí bylo líto, když si ve třídě sedla naposled na svoji vlastní židli a naposled tam seděla se všemi spolužáky společně.

5.2.2 Období pomezí

Po posledním zvonění nastal studentům svatý týden, z hlediska přechodových rituálů *období pomezí, liminality*. Toto období se v případě iniciačních rituálů stává nejdůležitější částí. Už samotný název svatý týden poukazuje na skutečnost, že se jedná o mimořádnou nevšední událost. Svatý týden byl obdobím, kdy studenti nechodili do školy a intenzivně se připravovali na maturitní zkoušku. Turner (2004) charakterizuje bytost, která se nachází v *liminárním období*, jako osobu, která stojí mimo stavy určenými konvencí, zákony, zvyklostmi a obřady. Studenti v *liminárním období* už nepatří ke studentům gymnázia, neplatí pro ně školní docházka, nemusí plnit domácí úkoly. Stále však ještě nemají dokončené středoškolské vzdělání, stále nepatří do světa lidí, kteří ukončili školu. Svatý týden se tak pro studenty stává obdobím, kdy jsou vytrženi z běžného života a kdy se ocitají v naprosto neznámé situaci, se kterou se musí určitým způsobem vyrovnat. Ve svatém týdnu jakoby se

pro studenty zastavil dosavadní plynulý chod života. Veškeré snažení směřovalo k jednomu konkrétnímu cíli, složení maturity. Jeden ze studentů na otázku, jak probíhal svatý týden odpověděl takto: „...s nikým jsem se nevidal, jako nepotřeboval, to jsem jako neměl potřebu nebo jako vůbec všechny aktivity jsem omez, omezil.“ „Celej týden jsem víceméně trávil doma...“ Student tak jasně vyjadřuje skutečnost, že aktivity všedního života se pro něj staly druhotnými a neměl o ně zájem.

Turner (2004) tvrdí, že v průběhu jedincova života se střídají prožitky *struktury* a *communitas*, tedy *stavů* a *přechodů*. Po většinu života se jedinec nachází v jisté *strukturu*, v nějakém *stavu*. Ovšem v průběhu rituálu se člověk vymyká jakékoliv *strukturu* a stojí mimo ni, nenachází se ve *stavu*, ale v *přechodu*. Tento přechod je v průběhu liminárního období nejvíce patrný. To, že člověk nikam nepatří, způsobuje jistou zranitelnost. Turner staví do protikladů vždy jeden charakteristický znak pro *stav* a jeden znak, charakteristický pro *přechod*. Pro *liminární období* je například typická *minimalizace pohlavních rozdílů*, proti ní stojí v běžné situaci *zveličení pohlavních rozdílů*. Dalším charakteristickým znakem *liminarity* je *rovnost* a naproti ní stojí *nerovnost* běžného života apod. (Turner 2004).

Pro *liminární období* je jedním z charakteristických rysů izolace. Van Gennep (1996) poukazuje na skutečnost, že díky antropologům Spencerovi a Gillenovi, Howittovi, Matthewsovi a Rothovi známe iniciační obřady přijímání do totemické skupiny u některých australských kmenů velmi podrobně. Na to, abych se zabývala podrobným popisem těchto obřadů, zde bohužel není prostor. Zkráceně lze ale říci, že prvním úkonem při těchto obřadech je odloučení se od dřívějšího prostředí, kdy novic zůstává sám v buši, odloučen od matky. Minulost od něj musí být oddělena, novic musí opustit dětské hry, sporty, hračky a musí zrušit svazky s matkou a sestrami. Tento rys izolovanosti, i když ne v tak striktní podobě, můžeme vidět i v případě *liminárního období* u maturitních studentů. Rituál posledního zvonění odtrhl studenty od původního prostředí školy, symbolizoval skutečnost, že maturanti již nadále nepatří do řad gymnaziálních studentů. Svatý týden se stal obdobím izolovanosti od okolního každodenního světa. Svatý týden poskytl studentům prostor tím, že byli zbaveni ostatních povinností a mohli se v klidu připravovat na maturitní zkoušku v soukromí domova.

Od studentů jsem se dozvěděla, že většina z nich pojala přípravu tak, že se učili sami doma a s ostatními spolužáky se nevidali. „Učil jsem se doma celou dobu. A nikde jsem ani nebyl.“ „Já jsem se s nikým společně neučil teda.“ jiná odpověď zněla

„Neviděla jsem nikoho o svaťáku.“ „...ze spolužáků nikoho.“ Pouze jedna informatorka se na maturitu připravovala společně se svým přítelem, který shodou okolností chodil do stejné třídy jako ona. Je zřejmé, že v dnešní době informačních technologií nelze tak snadno dosáhnout naprosté izolovanosti od okolního světa. To také dokládá výpověď jednoho ze studentů: „...občas jsem jako, když jsme potřebovali nějaký otázky tak jsme si zavolali nebo na icq jsme, jsem občas zavítal...“. Ten samý student vzápětí dodal: „...ale zase ne moc často, protože tam všichni otravujou, takže... Se člověk přihlásil a sto padesát lidí mu začalo psát zprávu, tak co, tak co a podobně.“ To jen poukazuje na skutečnost, že být stále v kontaktu s okolím začalo být během svatého týdne rušivé.

Během izolace při iniciačních rituálech se novic soustředí pouze na cíl svého přechodu. Žádné jiné aktivity ho nezajímají, neúčastní se běžného života společenství. Lévi-Strauss (1966) v knize *Smutné tropy* popisuje, jakými zkouškami museli v průběhu iniciačních rituálů projít mladíci z kmenů některých severoamerických indiánů. Jsou např. ponecháni bez potravy na plujícím voru nebo jsou několik týdnů či měsíců nuceni žít v horách, kde si sami musí najít potravu a postarat se o sebe. K tomu, aby si vyvolali kýžené nadpřirozené zjevení se ponořují do ledových lázní nebo se schválně mrzačí. Jejich budoucí reputace pak závisí na tom, jak v dané zkoušce obstáli. Je zřejmé, že podobným praktikám nejsou současní studenti vystaveni, ale zajímala jsem se o to, zda byli během svatého týdne také nuceni zcela podřídít svůj dosavadní způsob života přípravě na nadcházející iniciační rituál.

Proto jsem se studentů také ptala, zda měli během svatého týdne i jiné aktivity než učení se a přípravu na zkoušku. Jeden ze studentů na otázku, zda chodil během svatého týdne někam ven odpověděl: „To jsem nechodil, to jsem seděl... Celej týden jsem víceméně trávil doma, kromě toho jednoho dne, kdy jsem byl na tom klavíru.“ Další studentka řekla: „Na tréninky jsem šla, ale vzhledem k tomu, že to bylo jako dvakrát v neděli jenom, tak to byli tři hodiny v neděli, takže to nějak nevadilo. A jinak jsem se jenom učila a kamkoliv jsem šla tak jsem se učila, jakože všechno jsem dělala s učením.“ Je zřejmé, že dosavadní běh života se pro studenty během svatého týdne radikálně změnil. Všichni z dotazovaných studentů se během svatého týdne připravovali na maturitní zkoušku velmi intenzivně.

To, do jaké míry si udělali čas na odreagování se a jakých aktivit se navzdory přípravě nevzdali, už se stalo individuální záležitostí a záviselo na každém ze

studentů osobně. Nelze totiž opomenout skutečnost, že každý ze studentů je individuální osobnost. Každý přistupuje k řešení problémů a k životním situacím jiným způsobem. Z toho se pak odvíjí i rozdílnost v přípravě na maturitní zkoušku. Jedna z dotazovaných studentek, která o sobě sama tvrdila, že velmi špatně snáší psychicky vypjaté situace, mluvila o svatém týdnu: „*Musím říct že to bylo opravdu jako nepřetržitý učení. Jedla jsem hodně čokolády no, abych to vydržela a šlo to... Fakt nebyl čas vůbec na nic jinýho.*“ Na otázku, zda se chodila projít, aby se odreagovala, odpověděla: „*Já jsem si to jako plánovala, ale pak vůbec, pak jsem na to neměla ani jako energii, prostě furt jsem to do sebe hustila, tak jsem se šla tak maximálně na chvíli natáhnout, ale jinak...*“ Naproti tomu její spolužačka nebrala přípravu tolik vážně: „*Svaťák no, jako moc se mi do učení nechtělo...*“ „*Tak v sobotu jsem si říkala, tak ještě času dost, tak si odpočnu. Potom přece jenom to poslední zvonění a to přespávání bylo náročný...*“ „*Neděle, no tak přece nebudu začínat už v neděli, nebudu se učit už od neděle, to je blbost, času dost.*“ „*V pondělí jsem teda začala...*“ Poté pokračovala v popisování týdne, kdy se opravdu připravovala a učila na maturitní zkoušku. A vyprávění dokončila: „*No a v pátek jsme šly ještě s Ančou na oslavu jedny naší kamarádky. A tím jak jsem byla na tý oslavě, tak potom už jsem se na to vykašlala. Sobota, neděle už jsem nic nedělala.*“ Z poslední výpovědi by se mohlo zdát, že se studenti během svatého týdne příliš nevěnovali přípravě na zkoušku. Faktem ovšem je, že takto vypovídala pouze jedna z dotazovaných a že i tato studentka se od pondělí do pátku plně věnovala učení. Na rozdíl od svých spolužáků si však našla i poměrně dost času na jiné aktivity. Většina dotazovaných studentů však vedlejší aktivity téměř nebo zcela omezila a soustředila se převážně na přípravu k maturitní zkoušce. V míře omezení okolních činností se tedy současní studenti liší např. od již zmiňovaných noviců severoamerických nebo australských kmenů, kteří se v *období liminarity* musí vzdát všech každodenních aktivit a na zábavu jim nezbývá žádné místo.

To, že člověk v *období liminarity* stojí mimo jakékoliv pozice, dokazuje i skutečnost, jak se k maturantům během svatého týdne chovaly jejich rodiny. Bylo to odlišným způsobem, jako by na ně neplatila normální pravidla. Jedna ze studentek mluvila o tom, jak se jí podařilo rozbít tiskárnu: „*Vím že se mi podařilo rozbít tiskárnu, normálně by táta byl úplně nepřičetnej, ted'ko: „To nevadí, všechno v pohodě.“ „Že prostě viděl, že jsem z tý maturity úplně rozklepaná... takže...*“ „*To mě podporovali a byli na mě hodný.*“ Tato výpověď byla jen jedna z mnohých, která potvrzuje

skutečnost, že se k dotazovaným studentům chovaly jejich rodiny co nejohleduplněji. Jeden ze studentů mluvil např. takto: „*Jako byli o něco hodnější, to jako, to jo. Sourozenci, sestra, tak s tou jsem se pořád hádal. Ale ta mi pomáhala s téma otázkama, z biologie. A občas jsem se, sem jí poprosil, jestli jí můžu nějakou otázku říct a jako abych, aby mi to zhodnotila. A máma samozřejmě taky mi pomohla s tím, že mě z češtiny vyzkoušela z otázek.*“ Rodiče se ale také snažili respektovat soukromí studentů a nerušit je při učení. Ovšem ne vždy se to dařilo. Jedna studentka si stěžovala, že pokaždé, když se večer chystala učit, přišel za ní tatínek a ptal se, jak to jde a co se dneska naučila. Jen co ho nějakým způsobem donutila odejít, se tam ukázala její maminka se stejnými dotazy.

Dalším z charakteristických znaků *liminarity* je podle Turnera *rovnost*, která stojí v protikladu k *nerovnosti*, jež je typická pro *strukturu*. V běžné situaci člověk žije ve společnosti, která je jistým způsobem hierarchizovaná, každý v ní má určitou pozici, v průběhu *liminarity* nikoliv. Všichni studenti si byli během svatého týdne rovni. Všichni přistupovali k maturitní zkoušce se stejnými šancemi na úspěch. To, zda k maturitní zkoušce přistoupil premiant nebo průměrný student, na jeho výslednou známku nemělo mít žádný vliv. Všichni studenti měli být hodnoceni pouze na základě jejich výkonu u maturitní zkoušky. Tento nestranný přístup ke zkoušeným studentům je brán jako základní princip maturitní zkoušky. Tato ideální situace ale podle některých informátorů nenastala.

Jedna z dotazovaných vypověděla, že měla hluboký zájem o český jazyk a vždy z něho měla výborné známky. Protože to třídní učitelka pochopitelně věděla, očekávala od ní perfektní výkon při zkoušce z českého jazyka, který dotazovaná studentka, podle svých slov, úplně nepředvedla, ale na výslednou známku za jedna prý byl její výkon dostačující. Dostala ovšem dvojku, kterou nakonec dostal i jiný student, který předvedl výkon jen těžko na čtyřku obhajitelný. Zmiňovaný student se ale hlásil na Právnickou fakultu Univerzity Karlovy, kde potřeboval dobré známky na maturitním vysvědčení. Tomuto nežádoucímu aspektu je velmi těžké se vyhnout. Zkoušející je člověk, který se nemůže zcela vyprostit z vlivu svých dřívějších zkušeností se zkoušeným žákem. A i když se o to může snažit, dosáhnout absolutní objektivity není nikdy možné.

Všechny výše uvedené skutečnosti vztahující se ke svatému týdnu mohu potvrdit i ze své vlastní zkušenosti s maturitní zkouškou. Období svatého týdne pro mě znamenalo přerušení do té doby plynulého života. Najednou jsem nemusela každý

den chodit do školy a následně pak na volejbalové tréninky. V průběhu svatého týdne jsem se celé dny věnovala učení. Čas jsem si našla jen na malé procházky, abych se odreagovala. Také jsem se na maturitu připravovala sama, ale vzhledem k tomu, že jsem bydlela na sídlišti spolu s některými ze svých spolužáků, mohla jsem se jít s nimi při nějaké nejasnosti poradit. I chování mých rodičů se ve vztahu ke mně změnilo. Rodiče byli velmi ohleduplní, podporovali mě, každý den, když se vrátili z práce, se mě ptali, jak mi učení jde. Bohužel i to, že maturitní známky některých studentů neodpovídaly výkonům podaným v den maturity, se naplnilo. Někteří premianti, kteří při maturitě nepodali nejlepší výkon, získali díky své reputaci výborné známky. I to, že je pro období *liminarity* podle Turnera typické zanedbávání vzhledu, se potvrdilo. Během svatého týdne jsem se svým vzhledem skutečně nezabývala. Na to, zda a jak se zkoumaní studenti starali během svatého týdne o svůj vzhled, jsem se nedotazovala. Pouze jedna ze studentek při otázce na to, co dělala večer den před maturitní zkouškou odpověděla, že řešila problém, jaké zvolit oblečení.

Po skončení svatého týdne nastala dlouho očekávaná událost, samotná maturitní zkouška, jejíž složení znamenalo zařazení maturantů do světa dospělých. Van Genep (1996) uvádí, že u některých domorodých kmenů je novic v průběhu *liminárního období* považován za mrtvého, a proto je po skončení tohoto období oživen a musí se naučit znovu žít, ale už jiným způsobem než před tím. *Znovupřijetí* je také často spojováno s mrzačením částí těla, jako je vyrazení zubu nebo nařezání penisu. Tyto praktiky symbolizují změnu a to, že se novic nemůže již vrátit do předchozího stavu (Van Genep 1996). Těžko bychom hledali podobné způsoby u maturitních rituálů, ale můžeme zde nalézt paralelu s přípravou pro vstoupení do totemické skupiny u australských kmenů, kdy se novicové během *liminárního období* musí učit praktiky, které pak budou používat. Stejně tak se maturanti během svatého týdne učí vědomosti, které jim budou sloužit v budoucím životě (ať už kvůli přijímacím zkouškám, hledání zaměstnání nebo uplatnění v praktickém životě).

Jak jsem již uvedla, dodržování přesných postupů a pravidel v průběhu rituálů, bylo v archaických společnostech naprosto nezbytné. Francouzský historik De Coulanges mluví o tom, že i nejmenší gesta obětníků byla pevně stanovena, stejně tak, jako byl stanoven jejich oděv. „*Nejmenší zanedbání udělala z posvátného činu čin bezbožný.*“ (de Coulanges 1998: 169). Takto naprosto striktně vymezená pravidla a normy u rituálu maturity nenalezneme. Program v průběhu posledního zvonění je ponechán zcela na studentech a každý rok se mění, také v průběhu svatého týdne

záleží na studentech, zda a jak se budou připravovat. Nejpřesněji vymezenou částí maturitního rituálu je samotná maturitní zkouška. Zde je pevně stanoveno, z kolika členů se skládá maturitní komise, jak dlouho bude student zkoušen, jaký čas mu bude ponechán na přípravu. Také se klade důraz na vyzdobení maturitní třídy květinami, na slavnostní oblečení studentů a zkoušejících, na to, aby kolem tříd, ve kterých se maturuje, nebyl hluk a samozřejmě i na občerstvení pro zkoušející a maturanty.

To, jak samotná maturitní zkouška probíhala, mohu posoudit jak na základě pozorování, tak z informací získaných během rozhovorů. Dopoledne prvního maturitního dne jsem strávila se studenty ve škole. Předtím, než se šel první ze zkoušených studentů připravovat na „potítku“, jsem čekala se studenty před maturitní třídou. Všichni byli velmi nervózní, jedna z dívek říkala, že je jí to jedno, že chce hlavně odmaturovat, že to klidně může být i za 16. Také podotkla, že za pět hodin už bude mít zkoušku za sebou. Jeden student se těšil na to, jak se po složení zkoušky opije.

Poté, co zkoušení začalo, čas utíkal velmi rychle. V pondělí ráno maturovali celkem čtyři studenti ze zkoumané třídy. Vždy jeden z nich byl čtvrt hodiny zkoušený, jeden na „potítku“ a dva čekali před třídou. Po prvním předmětu opadla z maturantů největší nervozita a všem se ulevilo. Vždy dva studenti, kteří zrovna nebyli ve třídě, si sdělovali své dojmy z předmětů, které už měli za sebou. Mezi studenty byla patrná solidarita a snaha jeden druhého podpořit. Studenti se mezi sebou bavili, i když to nebyli přímo kamarádi, ale protože byli všichni ve stejné situaci, navzájem se podporovali. Během maturitní zkoušky jsem se cítila být studentům nejbližší, to proto, že se se mnou bavili mnohem víc, potřebovali podpořit, ptali se mě na moje zkušenosti, byli plni dojmů a potřebovali se někomu svěřit.

Další skutečnost, které jsem si všimla a považuji ji za důležitou, je chování třídní učitelky během maturitní zkoušky. Třídní učitelka, kterou měla celá třída v oblibě, která se v průběhu roku chovala velmi přátelsky a která by na svoji třídu nedala dopustit, se chovala odměřeně až lhostejně. Se studenty se mezi zkoušením příliš nebavila a při zkoušení prý moc nepomáhala. Jeden ze studentů mluvil o tom, že se v průběhu zkoušení zbytečně zabývala detaily a že když se pokusil zavtipkovat, tak že na to reagovala velmi negativně. Další studentka vypověděla, že když byla zkoušená z anglického jazyka, třídní učitelka během jejího zkoušení nedávala pozor,

ale když tam řekla omylem nějakou hloupost, tak se posměšně ušklíbla, což studentce přišlo ponižující.

Toto chování můžeme chápat jako převrácení statusu, které je podle Turnera (2004) pro přechodové rituály charakteristické. Turner popisuje uvedení do funkce staršího náčelníka, zvaného Kanongeša u zambijských Ndembuů. V průběhu *liminárního období* je budoucí náčelník se svou ženou týrán a urážen významnými muži, kteří ale budou po dokončení rituálu v podřadnějším postavení než budoucí náčelník. Náčelník to vše musí snášet a nesmí to v budoucnu žádnému z nich zazlívat. Tím náčelník ukazuje, že dokáže odolat svodům. Převrácení statusu má výchovnou funkci, jde o to, aby budoucí náčelník nezneužíval své moci a vládl v souladu s lidem (Turner 2004). Podobně se i třídní učitelka během maturity nevěnovala studentům, nesnažila se jim pomoci a chovala se odměřeně až nepřátelsky. Chtěla je tímto způsobem připravit na svět, který je po dokončení školy čeká. Na to, že se budou setkávat se zkouškami, se kterými jim nikdo nepomůže. Zároveň tak naposledy mohla uplatnit svoji nadřazenost, která se složením maturity stala minulostí. Studenti také shodně vypověděli, že po skončení maturit se třídní učitelka začala chovat opět přátelsky.

Všichni studenti zkoumané maturitní třídy nematurovali ve stejný den, každý z nich měl tedy i jinak dlouhý svatý týden. Při rozhovorech jsem se ptala, jak se studenti připravovali a co dělali večer den před maturitní zkouškou a ráno přímo v den zkoušky. *„Ten večer to jsem šel brzo spát. A aby jsem usnul, tak jsem si dal malý pivo a lépe samozřejmě, tak to jsem začal usínat a potom jsem se probudil, takže jsem potom usnul později zase... ale jako jinak jsem ten celej den, jsem měl spíš takovej odpočinkovej, možná ještě, ještě ráno jsem se učil něco.“*, *„A potom ta cesta do školy to se přiznám, to, to jsem myslel že v jednom případě jakože budu zvracet jo, to se přiznám teda.“* Pocity z posledního dne a rána před maturitní zkouškou, které studenti popisovali, se velmi podobaly. Většina z nich mluvila o tom, že nemohla usnout, že si připadali, jako by nic nevěděli a nemohli si na nic vzpomenout, že ráno neměli hlad.

Jedna ze studentek se poslední den před zkouškou už vůbec neučila, navíc zjistila, že pokud si chtěla něco vybavit, na nic si nemohla vzpomenout a připadala si, jako kdyby vůbec nic neuměla. Večer se šla projít se svojí mámou a na usnutí měla kapky, které podle jejích slov způsobily, že usnula a vzbudila se až ráno v době, kdy měla vstávat. Večer si také vybrala oblečení, které si hodlala na zkoušku vzít. Ráno

si prý svou volbou nebyla už tak jistá. Na snídani toho moc nesnědla, ale překvapilo ji, že nebyla nervózní tak moc, jak původně očekávala. Rodiče se s ní rozloučili a popřáli jí hodně štěstí, navíc je musela ujistit, že je bude průběžně informovat o průběhu zkoušky. Ke zkoušce si s sebou vzala talismany, kamenné srdíčko od mámy svého přítele, které mělo působit proti stresu, šperk od vlastní mámy a náušnice, které také dostala jako dárek.

Je zajímavé, že pouze jeden z dotazovaných studentů si s sebou ke zkoušce nevezl předměty pro štěstí. Jeden student dostal od své mámy předmět, který měla ona sama při své maturitě a který dala také před tím k maturitě své dceři, dotazovaného starší sestře. Další z informátorů si nesl keltský symbol bohyně války, který nosí neustále při sobě. Dále se mezi předměty pro štěstí objevily věci jako: malý přívěšek na klíč, který studenti dostali od třídní učitelky nebo tužka pro štěstí. Jedna ze studentek odpověděla na otázku, zda si s sebou k maturitě vzala nějaký předmět pro štěstí: *„Jo, měla jsem. To já mám už, už na základce jsem měla takovej kamínek, co jsem jednou našla, myslím, že je to křemen. Ve tvaru sovičky, tak ten mám pro štěstí už hodně dlouho. Tak to je takovej jako talisman. A tak postupně, co jsem různé předměty, co jsem nacházela a oblibovala si je, tak jsem si je strkala už dřív, ne před tou maturitou, do takovýho jako pytlíčku. Takže jsem si z toho udělala pytlíček pro štěstí, tak ten jsem měla s sebou.“* I když v prvních rozhovorech studenti vypověděli, že si myslí, že maturitu udělají a že se jedná jen o formální zkoušku, to, že si téměř všichni vzali talismany, poukazuje na skutečnost, že jistý symbolický význam pro ně zkouška měla a úspěšné složení si chtěli pojistit.

5.2.3 Rituály přijetí

Když jsem se studentů ptala na to, jakým způsobem prožili samotnou zkoušku, odpovědi byly velmi podobné. Většině studentů samotná zkouška uběhla velmi rychle a po prvním předmětu, ze kterého byli zkoušeni, z nich opadla největší nervozita. Když jsem mluvila se čtyřmi studenty hned poté, co zjistili, že složili maturitní zkoušku, jejich pocity byly rozporuplné. Všichni se cítili vyčerpaní a šťastní, zároveň tvrdili, že jim ještě nedochází, že mají zkoušku za sebou a že to znamená konec stresů a obav. Všichni, kromě jedné z dotazovaných, byli spokojeni se svým výsledkem a jejich známky jim přišly přiměřené vzhledem k podanému výkonu. Celá

mnou zkoumaná maturitní třída zkoušku složila, pouze jeden student nebyl k maturitě připuštěn a jedna studentka se nemohla maturity zúčastnit ze zdravotních důvodů.

V průběhu rozhovorů jsem chtěla, aby si studenti vzpomněli na bezprostřední pocity, po složení maturity. Ptala jsem se, zda jim docházelo, že už je to vlastně konec: *„No, že už mám tu maturitu za sebou jo, ale že je konec, že odcházím z tý školy to mi vůbec nedocházelo. To mi došlo jako až potom, že už tam nebudeme chodit.“* Jeden student mluvil o tom, jaké měl pocity, když předseda komise říkal výsledky: *„Vůbec jsem nevnímal, jenom jsem čekal jestli se tam ozve nějaká nedostatečná, to se tam neozvala, takže jsem nevěděl, co jsem měl ani za známky jo. Takže, ale byl to jako dob, takovej dobrej pocit, že už to prostě už jako potom, co to řek, tak jako... už to ze mě spadlo. Teda v jednu chvíli jsem nevěděl, jako jestli jsem to udělal nebo neudělal, protože to jsem jako jsem jako vůbec netušil a potom jako do mě museli ťuknout, že jsem to udělal.“* Studentka, která mluvila o tom, že se celý svatý týden pouze neučila, že se také během něj účastnila i jiných událostí, odpověděla na otázku, jaký měla pocit po složení maturitní zkoušky takto: *„Mm. Takovej jako, že to nic moc nebylo.“* Pocity studentů se sice lišily, ale ze všech dotazovaných studentů se nenašel ani jediný, kterého maturita alespoň trochu nezervóznila a pro kterého nebyla v dané době prioritní událostí.

V pátek, na konci maturitního týdne, se rozdávalo vysvědčení. Převzetí maturitního vysvědčení se konalo v kapli sv. Tomáše a stalo se poslední oficiální povinností všech studentů. Tato událost už opravdu znamenala konec středoškolské etapy života. Všichni z dotazovaných studentů se na ni dobře pamatovali. Mluvili o tom, že před předáním vysvědčení měl proslov ředitel školy a pak zástupci z řad spolužáků a že jim tam jeden z jejich učitelů hrál na varhany a jiný ho doprovázel zpěvem. Také na ně udělalo velký dojem, že se s nimi přišla rozloučit třídní učitelka, kterou měli od primy do kvarty. Navíc přinesla láhev vína, kterou od studentů v primě dostala a tu společně vypili.

Na otázku, jak studenti prožívali předávání vysvědčení, se mi dostalo např. takovéto odpovědi: *„No bylo to takové příjemné, akorát to bylo zase smutný, že si člověk s těma zase, teď mu došlo, že prostě..., to poslední zvonění, jako tam měl tu jistotu, že bude ještě ten tejden, ta maturita, že se ještě budeme potkávat a teďko už jako bylo vidět, že prostě už je konec a že už se jako s některejma lidma asi neuvidím. A opravdu s některejma lidma jsem se od tý doby neviděl.“* Jedna studentka celou událost vnímala takto: *„Tam už to bylo takový jakože, už fakt konec.“*

Ještě jak jsme si tak dali to víno s tou skleničkou a ta Šimová tam zase jako něco, jakože se s náma loučí, tak už to jako na člověka tak dopadlo, no. Ale hlavně musím říct, že jako nejvíc cítit to bylo fakt na tom posledním zvonění.“

Celkové rozloučení s učiteli proběhlo až na maturitním večíрку, který se konal téhož dne večer. Maturitní večírek byl poslední neoficiální akcí, která proběhla. Večíрку se nezúčastnili všichni učitelé, ale většina se přišla se studenty rozloučit. Když jsem se studentů ptala, zda se chování učitelů vzhledem k nim nějakým způsobem změnilo, odpovědi byly záporné. Studenti tvrdili, že učitelé se k nim v posledním ročníku chovali jako k dospělým. Mluvili o tom, že s třídní učitelkou měli velmi otevřený a přátelský vztah a chodili společně i příležitostně posedět do hospody. Proto jim nepřišlo, že by se chování učitelů na maturitním večíрку nějak změnilo. Zde tedy také můžeme vidět rozdíly mezi dnešní a archaickou podobou přechodových rituálů. V tradičních společnostech nebylo možné, aby se dospělí chovali k dosud neiniciováným členům, jako k sobě rovným.

Dojmy, které studenti měli po složení maturitní zkoušky, po předání vysvědčení a maturitním večíрку, byly čerstvé a nevstřebané. Proto jsem se rozhodla druhou řadu rozhovorů uskutečnit až tři měsíce po maturitě, kdy se už na celou událost mohli dívat s odstupem času. Během těchto rozhovorů jsem zjistila, že všichni studenti byli přijati na pražské vysoké školy, všichni zůstali bydlet s rodiči a nikdo nezačal na plný úvazek pracovat. Maturita tedy splnila to, co od ní všichni očekávali, umožnila jim pokračování v dalším studiu. Ně kterým studentům se splnily jejich předpoklady toho, že budou mít více času, během prázdnin cestovali a užívali si volna. Opět se začali věnovat svým zálibám, kterých se kvůli přípravě na maturitu vzdali. Jeden z dotazovaných si našel brigádu, ve které hodlal pokračovat i během studia a doufal, že si v průběhu studia najde bydlení a osamostatní se od rodiny.

Když jsem se tedy nakonec zeptala, jak se zpětně na celé období, které bylo spjato s maturitní zkouškou a i na samotnou maturitní zkoušku studenti dívají, dočkala jsem se různých odpovědí. Pro jednoho ze studentů byla maturitní zkouška celkově příjemná, myslí si, že mu něco dala, hlavně literatura, kterou se učil. V maturitě tento student viděl příjemné zakončení školy. Další studentka mi na otázku, jaký má maturita smysl a zda jí zkouška něco přinesla, odpověděla: *„Asi uzavření toho středoškolského vzdělání, aby člověk měl nějaký ten papír, že prostě už něco má. Aby si možná vyzkoušel, co jakoby nastane. No dalo mi to, že vím, že nejsem zas tak ve stresu, jak si myslím, že jsem.“* Další ze studentů řekl: *„No, mám*

z toho pocit, tak to říkají všichni. Že to bylo lehčí než si člověk myslel. Že vždycky se, vždycky je kolem toho velkej humbuk, ale pak to nakonec není zas tak strašný, jak se do toho člověk pustí. Ale myslím, že, že ten, že ta zkouška je důležitá. Protože je vlastně zkouška dovedností tak vůbec zkouška nervů a dokázat si utřídit ty myšlenky a myslím, že je to jako dobrá příprava na vejšku.“ Jednomu ze studentů maturita ukázala, že život není spravedlivý, protože viděl, jak se některým studentům ukřivdilo.

Jedna ze studentek si myslí, že se člověk na maturitu musí připravovat a že to rozhodně není lehká zkouška. To, že se říká, že je maturita „fraška“, vyplývá podle ní ze skutečnosti, že se klade velký důraz na její formální podobu a z toho, že samotná zkouška už je pouze špičkou ledovce. Tomu, kdo se přijde podívat na maturitní zkoušku, může připadat samotné zkoušení jednoduché, to proto, že nevidí, jaká příprava mu předcházela. Další studentka se zpětně na maturitu dívá jako na něco, co prostě proběhlo. Bere ji jako jednu ze zkoušek, na vysoké škole ji podle ní čekají horší zkoušky. Zpětně jí připadá, že to vlastně zas tak důležitá zkouška nebyla. Poslední z dotazovaných uvedla, že by uvítala, kdyby se nekladl takový důraz na mluvený projev. Radši by na závěr třeba psala eseje. Navíc si myslí, že výsledek maturity stejně nevypovídá o schopnostech studenta, že učitelé nehodnotí studenty na základě jejich výkonu, ale také pohlíží na jejich předchozí prospěch. Myslí si, že takhle maturita o schopnostech nevypovídá, že také záleží na tom, kdo je nervózní a kdo ne a na jiných různých faktorech.

V průběhu celého výzkumu nebyla z pohledu dotazovaných studentů maturita spojována s dospělostí. Nikdo ze studentů nevypověděl, že by složením maturity získal na vážnosti a vkročil do světa dospělých. Turnbull (1968) mluví o iniciačních rituálech v africkém kmeni Pygmejů a upozorňuje na fakt, že dítě, které neprojde iniciací, není považováno za dospělé. Celé společenství s ním jedná nadále jako s dítětem, nemá respekt, chybí mu jistá privilegia a nemůže se zúčastňovat některých aktivit, které jsou atributem dospělých. Podobně tomu je i ve všech ostatních zkoumaných domorodých kmenech. Pokud tedy nahlížíme maturitu jako přechodový rituál z dětství do dospělosti, dalo by se očekávat, že na studenty, kteří maturitu nesloží, se bude pohlížet stále jako na děti, tato situace ovšem nikdy nenastane. Stejně tak po úspěšném složení maturity se člověk nestane oficiálně dospělým a nezíská privilegia s dospělostí spojená.

Tato situace vyplývá ze skutečnosti, že v naší moderní společnosti se člověk legitimně stává dospělým po dosažení určitého věku, v České republice konkrétně ve věku osmnácti let. Znamená to pro něj řadu výhod, ale zároveň i závazků a povinností. Na jedné straně je mu povoleno pít alkoholické nápoje, kouřit tabákové výrobky, řídit automobil, volit, zároveň je však plně zodpovědný za důsledky svého chování. Člověk se tedy stane oficiálně dospělým ještě před tím, než složí maturitní zkoušku a stane se dospělým nezávisle na tom, zda v budoucnu maturitní zkoušku splní nebo zda se o to bude vůbec pokoušet. Je zřejmé, že složení maturitní zkoušky znamená jistá privilegia, umožňuje pokračování v terciálním vzdělávání a otevírá cestu ke konkrétním profesím, zároveň však nezdár během maturitní zkoušky neznámá, že by se s člověkem zacházelo jako s dítětem. Naopak, i po složení maturitní zkoušky a dosažení věku osmnácti let se někteří rodiče chovají ke svým potomkům jako k dětem, to proto, že s nimi jejich děti nadále žijí ve společné domácnosti a stále jsou na nich závislí.

Podle van Gennepa (1996) můžeme najít rozpor mezi fyzickou a společenskou dospělostí u mnoha domorodých kmenů. Obřizka se např. často provádí ještě před tím, než chlapec začne dospívat po fyzické stránce. Nebo naopak některé iniciační rituály jsou prováděny až poté, co dívka začne menstruovat a začnou se jí vyvíjet sekundární pohlavní znaky. Tento rozpor můžeme vidět i v naší společnosti. Doba, kdy se děti stávají společensky dospělými, nastává, jak jsem již řekla, ve věku osmnácti let, tedy ve věku, kdy už bylo fyzické dospělosti dosaženo. Ale problém, který jsem naznačila v předchozím odstavci se váže pouze k problematice dospělosti v moderní společnosti. V archaických společnostech bychom se s ním nesetkali. Jakmile jedinec prošel iniciačním rituálem, stal se z něho dospělý člen společnosti a jako s takovým se s ním jednalo. V moderní společnosti není odchod od rodiny a založení vlastní rodiny spjato s dosažením oficiální dospělosti ani se složením maturity, která je považována za přechodový rituál. V moderní době je tak zcela nemožné určit přesnou chvíli, kdy se člověk zařadí do světa dospělých. Rituál, který je symbolicky považován za přechod z dětství do dospělosti, totiž tento přechod nemusí nutně znamenat.

V únorovém vydání Nového prostoru 2009 odkazuje sociolog Jan Keller na antropoložku Catherine Bellovou, která mluví v souvislosti s moderní společností o takzvaných „pseudorituálech“. Bellová tvrdí, že návrat k rituálům není v dnešní době možný. Podle ní nedokáže plnit moderní rituál to, co plnily rituály v archaických

společnostech, totiž nedokáže redukovat nejistotu, ve které žijeme. Přejímové rituály sloužily k snížení nejistoty v období přechodu, tedy v období, kdy člověk nikam nepatřil. Sloužily k posílení důvěry v řád světa a řád mezi lidmi. Dnes se nacházíme ve společnosti, pro kterou je charakteristická krize důvěry a rituály spíše než k posílení důvěry slouží k posílení mocenské hierarchie. Naproti tomu Keller v říjnovém vydání Práva 2008 tvrdí, že sice žijeme v modernitě, ale prastaré rituály podle něj nezanikly, jsou pouze skryty za novými technologiemi. Jedním z příkladů přejímového rituálu je podle něj proces modernizace. Jedním z ústředních motivů přejímových rituálů je pocit viny. Přechod z dětství do dospělosti je provázen pocitem viny, že člověk nikam nepatří. Tuto vinu je nutno odčinit jistou obětí, touto obětí bude umožněn přechod do vyššího stadia v rámci životního cyklu.

S Bellovou bych souhlasila v tom, že „pseudorituály“ nedokáží redukovat nejistotu, ve které žijeme. Samotná maturitní zkouška nedokáže zajistit jistotu, které se v archaických společnostech po dokončení iniciačních rituálů dosáhlo. Dítě se jednoduše stalo dospělým a mělo přesně určené své nové místo ve společnosti. Po složení maturitní zkoušky ale čekají další nejistoty, které se týkají toho, zda bude student přijat na vysokou školu, zda si najde nové zaměstnání, zda bude schopen se uživit. Složení maturitní zkoušky tak spíše vyvolává další nejistoty, než že by utlumilo ty stávající. S tím, že maturita posiluje hierarchii bych také souhlasila. Lidé, kteří složili maturitní zkoušku, mají na trhu práce větší uplatnění a jsou lépe ohodnoceni, tím také stoupá šance na zlepšení jejich postavení ve společenském žebříčku. Ovšem tento aspekt bych viděla i u rituálů v archaických společnostech. Jak jinak si potom vysvětlit, že novic, který je zasvěcován do tajné společnosti nebo do společenství šamanů, získává pomocí přejímového rituálu vyšší status.

Stejně jako Keller si ale myslím, že prastaré rituály v moderní době nezanikly. I když některé jejich aspekty se sice změnily a význam, jaký je jim připisován, je také odlišný. Největší rozdíl mezi maturitním rituálem a tradičními iniciačními rituály spatřuji v tom, že maturita není jediným rituálem přechodu z dětství do dospělosti a nemusí ji podstoupit všichni, které tento přechod čeká. Moderní společnost je na rozdíl od tradičních společností diferencovanější, je kosmopolitní a jedinci jsou více svobodní. Svoboda je podle Sokola (2002) zbavení se „musu“, znamená volbu mezi možnostmi a možnost vymýšlet, tvořit. A právě v tomto aspektu je moderní společnost svobodnější než ty tradiční. Dnešní člověk si může zvolit, zda chce maturovat či nikoliv, zda chce studovat vysokou školu, založit rodinu nebo děti vůbec

nemít. V tradiční společnosti existoval jeden druh přechodového rituálu, který museli podstoupit všichni jedinci daného věku⁸, a tím se stali dospělými. Životní cesta všech jedinců byla velmi podobná, odchylky od tradičního schématu nebyly žádoucí. A proto měly přechodové rituály tradičních společností jiný význam, než ho mají v dnešní společnosti, ve které si jedinec může svobodně zvolit svoji cestu životem.

⁸ Někdy se mohlo jednat o jedince pouze jednoho pohlaví. Např. Hart a Pilling (1960) mluví o tom, že v australském kmeni Tiwi se přechodové rituály týkaly pouze chlapců.

6. Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se snažila dokázat, že maturitní zkouška není pouze formálním zakončením středoškolského vzdělání, ale že je také významným *přechodovým rituálem*. Toto tvrzení jsem podložila vymezením všech částí, ze kterých se maturitní zkouška skládá a které lze podle van Gennepa u *přechodových rituálů* nalézt. Přesněji řečeno, maturita se skládá, stejně jako všechny přechodové rituály, z *rituálů odloučení, rituálů pomezí a rituálů sloučení*. Hlavním cílem mé práce však bylo zjistit, jakým způsobem na maturitu pohlíží dnešní studenti. Pomocí výzkumu jsem chtěla vypátrat, jaký význam pro ně maturita má a zda se dá srovnat s významem iniciačních rituálů u archaických společností. Chtěla jsem zjistit, zda se maturita pro studenty stala přechodem z dětství do dospělosti, z jedné části života do druhé. Tento hlavní záměr se mi podařilo také uskutečnit.

Během výzkumu se ukázalo, že maturitní zkouška měla pro studenty pražského gymnázia velký význam. Důležitost této zkoušky však pro studenty nevyplývala z faktu, že se jedná o významný *přechodový rituál* (symbolický přechod z dětství do dospělosti), ale ze skutečnosti, že maturitní zkouška byla jednou z podmínek přijetí k vysokoškolskému studiu. Pro dotazované studenty byla maturita pouze prostředek, který jim umožnil pokračovat v dalším studiu. Všeobecným smyslem maturity podle nich sice je ukončení středoškolského studia, ale všichni se shodli na tom, že by se studium dalo ukončit i jiným způsobem, ne tak oficiálním.

Závěrem bych tedy ráda konstatovala, že maturitní zkouška pro mnou zkoumané studenty neměla takový význam, jaký byl připisován iniciačním rituálům v archaických společnostech. Iniciační rituály vždy znamenaly velký zlom v životě archaického člověka, ať už se pomocí nich novic zařadil do totemické skupiny nebo tajného společenství, vždy to pro něj znamenalo naprostou změnu života. Tato velká změna však v životech zkoumaných studentů nenastala. Všichni byli přijati na vysokou školu, žádný z nich se neosamostatnil, nepřestěhoval od rodičů, nezaložil rodinu nebo nezačal pracovat. Dalo by se tedy říci, že všichni studenti nadále zůstali dětmi.

To, že má pro dnešní studenty maturita jiný význam, než měly iniciační rituály pro iniciované členy archaických společností, také vyplývá ze skutečnosti, že maturita má dnes jiný význam i pro dospělé. Po složení maturity rodiče na své děti většinou

nepohlíží jako na dospělé jedince. Legitimní dospělosti je dosaženo ve věku osmnácti let, ale ani dosažení tohoto věku nezajistí, že budou rodiče jednat se svými dětmi jako s dospělými. To, že ne všichni dospělí lidé mají maturitu a přesto se k nim nikdo nechová jako k dětem, také jasně dokazuje, že význam maturity jako přechodového rituálu je dnes odlišný. Pokud v tradiční společnosti nedošlo k přechodovému rituálu, jednalo se s člověkem, jako by byl stále dítětem. Naopak, po dokončení přechodového rituálu se novic stal dospělým členem a o tomto novém postavení nebylo pochyb. Maturita se odlišuje v tom, že tuto moc nemá.

To, že se v současné době přesouvá průměrný věk, kdy mladí lidé zakládají rodinu, je všeobecný fenomén. Stoupá také počet vysokoškolsky vzdělaných lidí. Tito lidé pak zpravidla zakládají rodiny a stěhují se od rodičů až po ukončení vysokoškolského studia. Je tedy možné, že se pro ně *přechodovým rituálem* z dětství do dospělosti stává státní zkouška a obhajoba diplomové práce, že teprve poté pro ně nastává skutečný přechod do dospělosti. Naopak pro studenty, kteří nechtějí pokračovat v terciálním vzdělávání a po složení maturity se rozhodnou založit rodinu, může maturita symbolizovat konec dětství. V dnešní době nelze jednoznačně určit, kdy se člověk stane dospělým a co přesně to znamená. Maturita jistě je přechodový rituál, jistě má v životech maturantů velký význam, sporné však zůstává, zda se jedná o přechod do dospělosti nebo pouze o jednu z mnoha změn, kterými člověk v životě projde.

7. Použitá literatura

- BENEDICTOVÁ, Ruth. *Kulturní vzorce*. Praha : Argo, 1999. 223 s.
- DE COULANGES, Fustel. *Antická obec*. Praha: Sofis, Pastelka, 1998. 392 s.
- DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. Praha : Karolinum, 2002. 374 s.
- GEERTZ, Clifford. *Interpretace kultur*. Praha: Studie, 2000. 565 s.
- ERIKSEN, Thomas Hylland. *Sociální a kulturní antropologie : Příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál*. Praha : Portál, 2008. 407 s.
- HART, C.W.M., PILLING, R. *The Tiwi of North Australia*. New York : Holt, 1960. 118 s.
- HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum : Základní metody a aplikace*. Praha : Portál, 2005. 407 s.
- JEŘÁBEK, Hynek. *Úvod do sociologického výzkumu*. Praha : Karolinum, 1993. 162 s.
- RAPPAPORT, Roy A.. *Ritual and Religion in the making of Humanity*. Cambridge University Press, 2008. 535 s.
- KELLER, Jan. Rituály politiky. *Právo*. 16. 10. 2008.
- KELLER, Jan. Sebezbraňováním a askezí k obyčejnému životu. *Nový prostor*. 19. 2. 2009, č. 323, s. 18-20.
- LÉVI-STRAUSS, Claude. *Smutné tropy*. Praha : Odeon, 1966. 235 s.
- SILVERMAN, David. *Ako robíť kvalitatívny výskum*. Bratislava : Ikar, 2005. 327 s.
- SOKOL, Jan. *Člověk a náboženství*. Praha : Portál, 2004. 246 s.
- SOKOL, Jan. *Filosofická antropologie : Člověk jako osoba*. Praha : Portál, 2002. 224 s.
- SOUKUP, Václav. *Dějiny antropologie : Encyklopedický přehled dějin fyzické antropologie, paleontologie, sociální a kulturní antropologie*. Praha : Karolinum, 2004. 670 s.
- SOUSTELLE, Jacques. *Čtvero sluncí: Mexické vzpomínky a úvahy jednoho etnologa*. Praha: Argo, 2000. 223 s.
- STRAUSS, Anselm, CORBINOVÁ, Juliet. *Základy kvalitativního výzkumu : Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Brno : Albert, 1999. 196 s.
- TURNBULL, Colin M. *The Forest People*. New York : Simon and Schuster, 1968. 295 s.
- TURNBULL, Colin M. *The Mountain People*. New York : Simon and Schuster, 1972. 309 s.

TURNER, Victor. *Průběh rituálu*. Brno: Computer Press, 2004. 194 s.

TURNER, Victor. *The forest of symbols: Aspects of Ndembu Ritual*. Ithaca, N. Y.: Cornell University Press, 1967. 405 s.

VAN GENNEP, Arnold. *Přechodové rituály: Systematické studium rituálů*. Praha : Lidové noviny, 1997. 201 s.

8. Poznatky z kurzů

MORAVCOVÁ, Mirjam. *Metody etnologického výzkumu*. Zimní semestr 2007

NOVOTNÁ, Hedvika. *Základy kvalitativního výzkumu*. Letní semestr 2008

9. Přílohy

Pasportizace

1. Rok narození informátora: 1988

2. Genderová pozice: Žena

3. Vzdělání: Základní

Zaměstnání: Studium na gymnáziu, 4. ročník

Sociální původ: Matka - vysokoškolské vzdělání, otec - vyšší odborné vzdělání

Datum výzkumné akce: 12. 5. 2008

Místo výzkumné akce: Praha 1, gymnázium,

4. Délka rozhovoru: Rozhovor začal 8:53, skončil 9:25, trval 32 minut

5. Podmínky výzkumu: Rozhovor probíhal v kmenové třídě informátorky. Nikdo jiný nebyl ve třídě přítomný. Rozhovor byl jednou přerušen vstupem další studentky, která si do třídy přinesla věci.

6. Způsob vedení rozhovoru: Informátorka byla vstřícná, ochotně souhlasila s vedením rozhovoru, i když se mohla ve volné hodině připravovat na maturitu.

7. Hodnověrnost informátora: Dle mého názoru odpovídala informátorka upřímně. Nezdálo se mi, že by se snažila fabulovat.

8. Způsob záznamu rozhovoru: Nahrávání na diktafon

9. Podpis autora rozhovoru: Hana Čižmářová

Rozhovor

T: Tazatel

I: Informátor

- pomlka

-- delší pomlka

T: „Takže mm, nejdřív bych se chtěla zeptat na rodinu, jestli máš nějaký sourozence?“

I: „Mám mladšího brácha o šest let.“

T: „A studuje?“

I: „Základku.”

T: „Jo, není na gymplu?”

I: „Mm.” (ne)

T: „A nějakou představu o tom jestli, kam půjde na školu nebo?”

I: „No jeho bavěj počítače, takže uvažuje o počítačích. Ale zároveň je poměrně nadaný na jazyky, takže máma by byla docela ráda tak jako...”

T: „Jo.”

I: „...nasměrovala jako spíš na ty jazyky, ale... Zatím jako to nějak...”

T: „V kolikátý je, v sedmý?”

I: „V sedmý třídě, no.” (úsměv)

T: „A takže o maturitě a chtěl by mít maturitu nebo?”

I: „No to určitě, to určitě.”

T: „Jo. A co rodiče, jaký mají vzdělání?”

I: „Máma vysokoškolský, ta má ekonomku. A táta, no (nerozuměla jsem) a plus má nějakou, nějakou jako speciální, jak se to píše formát na focení. Nějakou fotografii.”

T: „A povídají ti něco o maturitě?”

I: „No uklidňují, že se nemusím bát.” (smích)

T: „Jo?” (smích)

I: „Ale nějak ani, no uklidňují a jako říkají, že to bylo v pohodě, že stejně na to koukají, jako že to bylo nic.”

T: „A neříkali ti něco, ee co třeba dělali, když měli posledním zvonění?”

I: „To si nepamatuju.”

T: „A z čeho maturovali nebo?”

I: „No oni měli ruštinu, češtinu a myslím, že měli povinnou matiku nebo máma určitě a dějepis. Máma říkala, že ho neuměla a nakonec z něho dostala jedničku.” (úsměv)

T: „Takže vytáhla si nějakou dobrou otázku nebo?”

I: „Křížový výpravy, ale jako říkala, že je prej moc neuměla, ale nakonec...”

T: „Ale že nakonec to dopadlo.”

I: „Že ona měla třídního, kterej byl trochu takovej jako dobrej. Takže to dobře dopadlo.”

T: „A takže tě vaši uklidňují a nemají nějaký tendence tě nutit ať se víc učíš nebo něco?”

I: „No, to vůbec, protože já jsem typ, kterej se naopak hodně učí. Já jsem před tím chodila na Helichovku.”

T: „Hm.”

I: „Tam jsem vlastně byla do poloviny čtvrtáku, protože mě to hodně stresovalo, že jsem se fakt denně strašně učila. A v podstatě tam ty všichni lidi jsou dost nadaný a já jsem to doháněla tím časem. Takže v tom čtvrtáku už jsem tak jako byla fakt z toho vyčerpaná, takže jsem přišla sem. Ale zjistila jsem, že to není školou, ale že to je prostě mnou. Že já si ty nároky sama prostě dělám vysoký nebo že prostě to, že se hodně učím a to že prostě potřebuju všechno perfektní, to je prostě můj problém.”

T: „Mm.”

I: „Takže já si to strašně ztěžuju jo.” (úsměv)

T: (úsměv) „A prarodiče mají maturitu?”

I: „No babička určitě ona vlastně... Já mám jakoby jenom babičku z jedny strany a dědu z druhý strany. Babička ta jo, ta má medicínu. A děda, vůbec netuším, dělá v tiskárně, vede tiskárnu, tak předpokládám, že asi jo.”

T: „A vídáte se nějak?”

I: „S dědou žijeme a s babičkou pravidelně poměrně.”

T: „Takže oni tak jako už asi vnímají, že budeš maturovat a...”

I: „No děda, ten se mě ptá asi už tak tři roky, kdy už konečně budu maturovat.” (smích)

T: (smích)

I: „A tak, tak to jde tak, jako že mi drží palce, ale jde to tak mimo něj. A babička ta pořád ví, taková velká podpora morální.”

T: „Jo. A mm máš přítele nebo?”

I: „Jo dokonce dole ve třídě.” (smích)

T: „Jo. (úsměv) A jak on to vnímá, tu maturitu?”

I: „Noo, tak on je takovej, takovej flegmatik, že jakoby to zas tak neřeší.”

T: „Mm.”

I: „A já jsem si teda vybrala blbý předměty, já jsem si vybrala zsv a děják, což je prostě hodně to do sebe jako nahnat. A on má matiku, která mu prostě de, takže je to takový víc, když to prostě člověk chápe, takže to není takový drcení. A on má takový frajerský řeči, že jako nic, nic, ale já vím, že prostě, že mu taky teče do bot. Že prostě, že se učí a že už jako taky není tak v klidečku a tady se prezentuje jak strašnej frajer. Jak nic, jako vy už se učíte? Tak je to tak. Ne, to já ale rozhodně jsem daleko víc ve stresu.”

T: „A vnímá to nějak, jako že ty seš ve stresu, jestli ti pomáhá nebo se tě snaží uklidnit nebo se to nějak odráží na tom, jak se vídáte často nebo?“

I: „Noo, určitě mě uklidňuje a ještě jeho máma je psychiatr.“

T: „Jo.“

I: „Takže mně vždycky dává homeopatika na uklidnění.“ (úsměv)

T: (úsměv)

I: „A teď mě poslala na kineziologii, jako abych si odblokovala stres.“

T: (smích)

I: „Takže se o mě stará celá rodina. A furt mě uklidňují jakože když mám prostě pořád třeba jedničky takže, jako že u tý maturity se jako pravděpodobně nestane, že by mě nenechali projít. Ale Honza -- no už ho to možná trošičku štve, jak jsem někdy nervózní, to musím říct, že jo, že už je na mě naštvanej a že prostě ať se uklidním že. Ale teďko, teď se moc nevidáme, protože, ale to je teda hlavně kvůli němu.“

T: „Mm.“

I: „Že teďko on se tak jako dejme tomu tři tejdny už intenzivně poměrně učí. Takže ten čas, kterej má volnej věnuje většinou tomu učení a von ještě jako hodně sportuje, takže toho času volnýho nemá zas tak moc.“

T: „A jak učitelé mluví o maturitě?“

I: -- „No jak se to vezme. Třeba naše paní profesorka třídni, kterou máme na češtinu a na dějepis, ta sice má takový tendence jako klídeček, bude to dobrý, ale pak na druhou stranu po nás chce takový zbytečnosti. Jako v tom dějepise mně se zdá, že ten systém její přípravy není moc dobrej. Že třeba na dějinách umění vlastně od začátku roku píšou jenom osnovy, jo že...“

T: „Mm.“

I: ...že ona po nich, po těch studentech chce odevzdat písemný osnovy. Což si myslím, že je daleko lepší než když my píšeme písanky právě na to, že osnovu jasně umíme a ona vždycky se jenom ptá na nějaký takový ty detaily. Což si myslím, že je jako zbytečný zahlcení a pak je sice pěkný, že já budu vědět, kolik jakej panovník měřil centimetrů a na jakou nemoc umřel, ale...“

T: (úsměv)

I: „Myslím si, že by daleko lepší prostě bylo to mít tak nějak základněji, ale celistvěji ty informace.“

T: „Mm.“

I: „Ale tak jako uklidňují no, ale... Je na nich jako vidět, jako že taky z toho nejsou úplně, úplně v klidu a...”

T: „A vyhrožuje vám někdo, jako jestli je typ učitele, kterej furt říká: „Prostě neodmaturujete, neučíte se mi tady.”

I: „Tak to nevím, to myslím, že ne. Možná v té druhé třídě, ten jejich profesor třídí na matematiku.”

T: „Mm.”

I: „Ten je takovej ráznej.”

I: „Že, ten může vyhrožovat. Řekla bych, že ten jako právě s těma známkama na tom matematickým semináři jakože čtyřky dává poměrně dost.”

T: „Mm.”

I: „Jako tak straší, ale nevím, jak to bude potom, ale jinak myslím, že nevyhrožují.”

T: „A čekala bys, že tě může někdo potopit u maturity, z učitelů?”

I: „Myslíš jakoby z těch předmětů z kterejch budu maturovat nebo obecně, kdybych si vybrala?”

T: „Mm. No třeba z toho, co budeš maturovat.”

I: „To bych řekla, že ne. Z toho si myslím, že ta naše třídí, kterou mám teda na dva předměty, tak ta mě prostě zná, že jsem taková strašně pilná a poctivá, takže doufám, že když budu mít nějaký výpadek, tak jako, že mi pomůže. V tom zsv pana učitele, toho jsi viděla, ten, ten je sice šílený jako profesor, že prostě ty jeho, ten jeho výklad, je pro mě jako dost těžko stravitelný, ale zase věřím tomu, že ten prostě pomůže, nebo že ten není typ člověka, kterej... Ten si myslím, že hodně pomůže. Možná ten druhý na zsv, ten je takovej trošičku jako rejpavej, ten vždycky jako no a státní rozpočet, kolik a tak jako takový ty zajímavosti okolo, ale myslím si, že to taky není jako, jako potopit, že spíš jako takovou nějakou perličku. Noo. Jediný jako na čem jsem uvažovala, jsem chtěla maturovat právě z těch dějin umění.”

T: „Mm.”

I: „Ale ta profesorka je taková, že na ní člověk strašně vidí, koho má ráda a koho ne. A mně prostě vždycky, když se četl nějaký referát nebo když byla nějaká práce nějaký, nějaká kresba nebo tak, tak mně to vždycky ztrhala, že jako nikdy to prostě nebylo dobrý. Naopak holky z áčka neměly to v termínu, nic a ty jsou zlatíčka no. Takže tam jsem právě uvažovala, já jsem chtěla dějepis a dějiny umění, jako že by to bylo hodně propojený, ale toho sem se bála no.”

T: „A mm, máš starší kamarády, kteří už maturovali?”

I: „No jako ne nějak blízky nebo třeba dva blízky a...”

T: „Mm.”

I: „Jinak jako znám že jo tady ty maturanty a v podstatě z tý Helichovky, kde jsem se s těma lidma poměrně zžila.”

T: „A ty ti říkali něco, jaký to bylo nebo?”

I: „No uklidňují. No všichni nás, já to nechápu, všichni strašně uklidňují. Právě ten můj kamarád z Helichovky ten maturoval už asi před čtyřma lety a ten že se učil jenom o svaťáku, že na angličtinu se nepodíval vůbec, jenom ten den, když tam šel, přečet si jednu otázku, tu dostal.” (smích)

T: (smích)

I: „Prostě. Ale to je taková ta klika těch, co se prostě nepřipravují, co spolíhají na to, že to štěstí budou mít. Ale já bych si mohla být fakt téměř jistá, že kdybych si dvě nepřipravila, že prostě jednu z nich si vytáhnu.” (smích)

T: (smích) „Máš nějaký kamarády, kteří jsou starší a maturitu nemají a ani ji nechcují mít?”

I: „Myslím že ne. Že jak jsem vlastně byla pořád jako na tý Helichovce a tady vlastně, vlastně v prostředí těch gymnaziálních studentů, tak.”

T: „A znáš někoho, kdo maturitu neudělal?”

I: - „Hm. - Bratr mého přítele. Z angličtiny. To byla jediná otázka, kterou si nepřipravil a vytáh si ji. Takže ten maturoval až později. Ale jinak teda znám lidi, který nebyli připuštěni a pak to dělali až v září no, ale jinak...”

T: „A jak to prožíval, když to neudělal, to nevíš?”

I: „No von má takovou jakože, že mu to myslím vůbec nevadilo, protože byl s tím tak nějak jako smířenej.”

T: (úsměv) „Kdy sis začala uvědomovat, že tě ta maturita čeká? Tak nějak jako blíž nebo...”

I: -- „No blíž, asi tohle pololetí až. Respektive já jsem třeba o prázdninách jsem si říkala jako že ten děják se začnu tak nějak jako připravovat a i když si myslím, že jsem poměrně taková pečlivá, tak stejně, jakmile jako tam ten tlak jako ještě nebyl, říkám si ježišmarija jo... Tak jsem se k tomu nedonutila, jako teďkom, tak jako to pololetí, když už jako ty nároky už jsou vyšší a člověk už prostě vidí, že, že to není tak v pohodě, jak si myslel no.”

T: „A kdy sis vybrala předměty, ze kterých budeš maturovat?”

I: „My jsme je museli, museli nahlásit v prosinci, ještě před Vánoce. No to jsem právě ještě jako na poslední chvíli váhala to zsv...

T: „Mm.”

I: ...a dějiny umění a ještě jsem chvíli váhala mezi francouzštinou. Protože to jsem přece jen z té Helichovky měla poměrně slušnou úroveň. Ale to, to jsem se bála. To bych zase jako měla radši to zsv, protože to je fakt (úsměv)...

T: (úsměv)

I: ...šílený. No tak ten prosinec no to muselo bejt.”

T: „A proč jsou to teda ty předměty? Bude se ti to nějak hodit na vysokou?”

I: „No právě. Já se chci hlásit na práva.”

T: „Hm.”

I: „Takže, ten dějepis, ten jsem chtěla už jako dýl, že přece jen tam jsem to chtěla tak nějak jako všechno dát do nějaký formy. No a to zsv, to se na ty práva hodí, no. Takže v podstatě jsem se rozhodovala na základě toho. Ale teď už jako na ty práva moc nechci, takže...” (smích)

T: (smích)

I: „Tak uvidíme no.”

T: „A jaký sis dala teda přihlášky na vysokou?”

I: „Dala jsem si jednak na práva, jenom tady do Prahy. Pak jsem si dala z nepochopitelnejch důvodů na ekonomku, na mezinárodní vztahy a diplomacii. Jako já jsem vždycky byla přesvědčená, že jako matika fakt ne. Ale tohleto se mi zdálo zajímavý, ale ty matiky se bojím. Jediný co mě teda, spoléhám na to, že mě teda přítel, že mě potom jako tak nějak trošičku... On jde taky na ekonomku a má všechny ty vzorový příklady, takže potom mi to půjčí a já to zkusím nějak po té maturitě do sebe nalejt. A pak ještě jsem si dala na pedagogickou fakultu na historii a angličtinu.”

T: „A nikam jinam sis nedávala než do Prahy?”

I: „Mm.” (Ne)

T: „Ani si o tom neuvažovala?”

I: (Kroučí záporně hlavou)

T: „Proč?”

I: „Já nevím. Mně to prostě přijde takový jakoby zbytečný, když už člověk bydlí v Praze. Tak jakoby někam dojíždět. Ne, možná jsem trochu líná, ale mám ráda to svoje jakoby domácí zázemí, ale hlavně mně vůbec jakoby jako nejde o tu vejšku. To mě jako vůbec nějak nestresuje kupodivu. Většinou jako lidi, jako ta maturita to je

dobrý, ale vejška... Já to mám naopak. Já chci odmaturovat a ta vejška mě vůbec netrápí. Já bych možná byla i radši se nedostat a dát si rok volno a někam odjet. Do tý Anglie bych ráda. A nebo nevím, třeba si tady dělala anglickej kurz v British council a mít nějakou brigádu. Jenže mě zase všichni od toho odrazujou, jako že bych se potom k tý škole už nedokopala. Ale já si myslím, že by to nebyl problém. Já prostě na tu vejšku jednoznačně chci, ale není potřeba jako abych tam šla jako teď hned. Takže možná kdybych jakoby se mermomocí na tu vejšku chtěla dostat, tak bych si dala víc a třeba i na ty práva do Plzně a tak, ale... Takovej tlak v sobě nemám.” (úsměv)

T: „A proč chceš jít na vysokou?”

I: „Já myslím, že po tom gymplu je to tak jakoby v podstatě jediný jakoby chytrý řešení. Když člověk v podstatě, že jo nemá nebo není na nic orientovanej nebo respektive je orientovanej, ale není v tom nějak jako hlouběji vzdělávanej. A k prohloubení, nevím, já to asi nedokážu...”

T: „Jako zrovna ty seš takovej typ, kterej se hodně stresuje a tak, že to máš jako těžký.”

I: „Hm.”

T: „Tak že na tý vysoký to bude taky takový, tak jestli tě třeba nenapadlo, že bys radši někde pracovala nebo třeba já nevím učila nebo něco aby už sis odpustila tady ty stresy nebo už toho nechala?”

I: „No to mě nenapadlo, protože já jsem zas na druhou stranu taková cílevědomá nebo ctižádostivá. A představa toho, že bych hnedka po maturitě začala pracovat, že bych neměla žádný vyšší vzdělání v dnešní době to si myslím že...”

T: „A připadá ti, že je toho strašně moc co ještě nevíš nebo nemáš jako takovou vnitřní potřebu se ještě něco dozvědět něco si přečíst?”

I: „No tak rozhodně si myslím, že toho moc nevím. Nebo že prostě je to tak jako v rámci toho středoškolskýho učiva, ale ani vlastně to všechno ne. Ale rozhodně sem měla takový ty zbytečný věci, jako že bych měla začít tohle, tohle, tohle, jak si ze mě vždycky všichni dělali legraci. Noo Terko tudle učebnici ještě nemáš.” (smích)

T: (smích)

I: „Tu by sis měla koupit a přečíst. Takže myslím, že je to tak jako kombinace.”

T: „E, jak se na maturitu připravuješ?”

I: „No, intenzivně se učím.”

T: „Jako že vypisuješ otázky nebo?”

I: „Noo tak v podstatě až od toho pololetí jsme si měli připravovat dějepis a ta čeština, to jsme začli nějak před Vánocema, takže to byl dostatek času, to jsem si to hezky vypracovávala. I když já jsem tak šílená, že jsem si třeba jednu otázku dělala čtyři hodiny. To bylo fakt strašný a pak ještě se to naučit.“

T: „Mm.“

I: „No já totiž když to vypisuju, tak jsem soustředěná jakoby na tu činnost a ne na ty informace, takže pak ještě další to učení.“

T: „Mm.“

I: „Takže sice to bylo jakoby ztrátový jako dalo by se říct, ale na druhou stranu třeba tu češtinu už v podstatě máme udělanou jo, že toho už se tak nebojím. Že prostě to si jakoby na tom svaťáku fakt projedu, abych věděla, co kde je. Ale to si myslím, že je dobrá příprava. Jak jsem to vlastně dělala podrobně. Ten děják ten taky, to jsem jakoby ty, většinu těch otázek fakt sama vypracovávala, podle toho jak mi to vyhovuje, takže sem si to řadila podle sebe. No a teďko to zsv to jako je problém, protože to nestihl všechno dodělat, takže mám to tak jako postahovaný. Naštěstí mám i něco z Helichovky, kde tam jako mám spolužáky, který z tý zsv taky maturujou a jsou jakoby ochotný ty otázky tak nějak jako sdílet.“

T: „Mm.“

I: „Takže i ty mi pomohly, ale pořád to všechno není hlavně to zsv fakt ještě neumím. Teď jsem si ji o víkendu sice jakoby celou přečetla, ale jenom přečetla, že prostě to bylo tak jako. A angličtina, to si tak jako v průběhu, já chodím na konverzaci mimo školu, takže tam jsme vždycky tak jako nějaký téma jsme probrali, takže to. Tý angličtiny se nebojím. I mám ten certifikát, takže to doufám, že tam vždycky něco řeknu.“

T: „Mm. Musela ses něčeho vzdát kvůli maturitě?“

I: „Myslím si, že ne kvůli maturitě, ale celkově kvůli tý střední. Protože já teda nejsem úplně z Prahy, bydlím kousek za Prahou, takže denně tak dvě hodiny dojíždím. A jak jsem teda byla na tý Helichovce, která byla dost náročná, tak jsem se vlastně vzdala všech koníčků. Že vlastně veškerej volnej čas bylo studium a teda sem tam nějakej ten přítel, ale že bych prostě sport všechno, to jako šlo stranou, no. Takže vysloveně né kvůli maturitě, ale kvůli tý střední škole.“

T: „Aa do nějaký skupiny jako, třeba že bys měla nějaký kamarády nebo něco, takže žádnou prostě činnost takhle nemáš?“

I: „Hm. Bohužel ne.“

T: „A jaký chceš mít známky u maturity?“

I: „No, ve výsledku je mi to celkem jedno. Já jsem teďkom jako už tak jako ve stresu, že to chci mít za sebou a tak jako čtyřku bych asi nechtěla, ale trojku sice asi taky nějak extra ne, ale z tý zsv tak jako jsem za trojku byla nakonec ráda. Ale jakoby kvůli těm právům by se mi hodilo dobrý vysvědčení, protože já jsem sice chodila na takovou jakoby krátkodobou přípravku, ale jelikož tam je strašně tý matiky a je to formou scio, kdy vlastně je to na čas, tak budu mít dost ztrátových bodů, takže body navíc za tu maturitu by se mi prostě hodily.“

Do třídy vstupuje spolužačka a na chvíli přerušuje rozhovor

I: „Takže jako bylo by to fajn, ale jelikož ta, ta vejška mě nějak jako nestresuje, tak nevím no, pak je důležitý to hlavně udělat.“ (smích)

T: (smích) -- „Ee jak to ovlivní tvůj další život ta maturita? Otevře ti to někam cestu nebo?“

I: „No tak na tu vejšku asi pravděpodobně.“

T: (úsměv)

I: „A tak bude to spíš takový uzavření. Nebo já to vnímám jako uzavření spíš nějaký tý kapitoly, než otevření nový. Vnímám to tak jako. No možná jo, že vlastně pak člověk je takovej víc svobodnější, že přece jen se člověk může jakoby víc zařídít podle toho, co jako, co chce dělat. Prostě ten čas tak nějak zorganizovat.“

T: „A uzavření jaký teda kapitoly?“

I: „No tý střední, takový to, takový to každodenní docházka, to každodenní stres a... Nevím všichni zpětně vnímaj střední školu jako, no všichni, většina, jako nejlepší léta. Já se těším, až to bude jakoby uzavřený.“

T: (úsměv)

I: „A to.“

T: „Čeho se teda nejvíc bojíš u maturity?“

I: „Jako předmětů nebo co by se mohlo stát?“

T: „Prostě z čeho máš obavu, když tam půjdeš?“

I: „No největší obavu mám z toho, že budu mít okno, že prostě budu tak nervózní, že prostě najednou mi to vypadne. No já jsem takovej ten typ, kterej jakoby nedokáže, jakoby z tý otázky vědět jenom tady, tady, tady a tady. Já to prostě potřebuju znát komplexně a když ne, tak jakoby nejsem schopná stavět to na nějakých těch

bodech. Takže já se prostě bojím, že, že dostanu ten název té otázky, že mi najednou jakoby nesečvakne, co tam všechno má bejt. Takže já se bojím těch, toho výpadku. Že prostě budu tak nervózní, že, no že to zatemní mozek.” (úsměv)

T: „A stalo se ti to někdy už?”

I: „No jakoby ne.” (úsměv)

T: (úsměv)

I: „Nestalo se mi jako že bych, jako jo, stane se mi, že třeba zapomenu na nějakou část, ale rozhodně se mi nezapom, nestane jako že by mi to najednou celý vypadlo.”

T: „Mm.”

I: „To ne, ale zas na druhou stranu že jo, nikdy jsem nemusela, pojmout takový množství informací. A většinou, když píšu nějakou písemku, tak to prostě umím hodně dobře. Takže tady asi bude problém, že to nebude tak dobrý a ještě teda daleko větší asi nervozita, ale já teda spoléhám na to, že prostě, když jsem tady měla v podstatě samý jedničky, pár dvojek, tak že, že mě prostě podržej. Že si řeknou: „No, ta je chudák nervózní, tak, tak tu čtyřku ji dáme.“” (smích)

T: (smích) „Takže si myslíš, že není možnost, že by tě nenechali udělat maturitu?”

I: „No. -- No, já nevím. Takhle, spíš jako všichni mě ujišťují a uklidňují, že prostě je to blbost, ale já se bojím té zsv. Tam se bojím jakože, že tam nějaký otázky, je to prostě neúměrný. A zvlášť teda ta, ta filosofie, to by bylo dost ouvej. Ale zas na druhou stranu doufám, že prostě budu schopná aspoň nějaký ty body se z toho naučit, že prostě něco bych řekla. Takže doufám, že , že to zvládnou. Ale bojím se toho teda hodně.”

T: „E, potkalo tě už někdy něco podobného jako maturita?”

I: „No, ne úplně podobného, ale dalo by se říct, ta, to FCE. Ta zkouška z té angličtiny, co jsme dělali teďko v lednu. A to bylo takový, že jsem z toho byla hodně nervózní. Ale tam, zase na druhou stranu jakoby v podstatě o nic nešlo, že to bylo tak jako navíc. Ale tak jsem tak jako vyzkoušela jakoby bejt v tom stresu. A docela zjistila jsem, že sice předem jsem strašně, strašně ve stresu, je mi špatně, ale potom, když už jsem tam. Tak po pár minutách už to ze mě celkem opadlo. Takže to bylo takový jako docela příjemný zjištění. Že kdyby ten průběh byl takovej i u té maturity, že by to mohlo bejt nějak jako snesitelný.” (úsměv)

T: (smích) „Mm, změní se ti nějak život po maturitě?”

I: -- „No to nedokážu říct. Já doufám, že ten člověk bude mít, jak jsem řekla, víc toho času a bude schopen si ho víc nějak uspořádat. Doufám, že budu mít víc času na

nějaký ty aktivity mimo učení, že bych ráda začala jako nějak sportovat. A teda doufám, že i víc času na přitele, protože ted'ko v tý poslední době, jak teda, jak je toho víc učení, ten stres, tak jsme měli nějaký problémy, se do toho jako zamotala jako jiná slečna ze školy. Takže doufám, že prostě během těch prázdnin a během toho uvolnění, že se to všechno tak jako nějak urovná.”

T: „Jo. Takže hlavně neučit se a klid potom?”

I: „No tak po tý maturitě ještě jo, protože druhýho mám příjímačky, sedmýho, desátýho, takže ještě ten další tejdén po tý maturitě bych jako ráda tu matiku i na ty práva nějaký ty logický příklady, ale pak už... (úsměv) se flákat.” (smích)

T: (smích)

I: „Né jako nějakou brigádu bych chtěla a tak, to určitě, ale těším se na to uvolnění.” (úsměv)

T: „Mm. Myslíš si že to je důležitý, mít maturitu? Abys měla dobrý povolání nebo abys prostě žila spokojenej život?”

I: „Myslím si, že se spokojeným životem to asi nesouvisí, že člověk jakoby, když bude dělat něco, co ho baví a nebude mít maturitu, tak to asi, tak si ten život taky užije, ale myslím si, pokud člověk chce mít nějaký dobrý zaměstnání a chce mít třeba určitý peníze, tak bez tý maturity, to myslím že... asi jde, výjimky jsou všude... (úsměv)

T: (úsměv)

I: ...ale myslím si že ta maturita i ta vejška je poměrně jako důležitá. V tom budoucím zaměstnání jo. Nějak v tom perspektivní životě, v dnešní společnosti se tak jako očekává.”

T: „A myslíš si že je to jako něco nutnýho ta zkouška nebo že by ta škola mohla být zakončená i nějak jinak, jako že by to nemuselo být tak oficiální?”

I: „No, to si myslím, to by rozhodně nemuselo bejt. Mě i hodně jakoby stresuje ta forma ústní. Já bych jako daleko radši si napsala asi písemku, to by mně prostě... Nebo si myslím, že by to i mohlo bejt jakoby formou, fakt že by sledovali to celý studium, ten celej vývoj. No třeba na konci jo nějaká zkouška, ale myslím si, že by to nemuselo bejt takhle jakoby hrozně zlomový, jo. Podávaný tak jako prostě maturity hh. Že myslím si jako že v rámci ušetření stresu by to mohli podat jiným, ale zase na druhou stranu, většina lidí to vnímá poměrně, nebo co já vím, takhle ve svém okolí, tak jako nikdo to takhle hrozně jako já neprožívá.” (smích)

T: (smích)

I: „Možná ještě jedna spolužačka, no.” (smích)

T: (smích) „A nemyslíš si že třeba potom, když tu maturitu uděláš a budeš mít dobrý známky, že budeš mít takovej dobrej pocit z toho, žes něco jako dokázala, žes zvládla takovou první jako velkou věc v životě nebo... Jakože to patří k tomu životu takovýhle jako překonávání něčeho.”

I: „Ale jo, to určitě. To myslím si že to pak bude hrozně příjemnej pocit, že si člověk řekne tak jako, že to jako zas tak hrozný asi nakonec nebylo a že jakoby je to příprava na ten budoucí život. Že ty stresový situace v životě budou často. No ale teď je to, teď je to šílený.” (smích)

T: (smích) „Byla bys ráda, kdybych ti řekla, že teď tu maturitu dělat nemusíš?”

I: -- „No já bych to ráda teďka tak o ten měsíc posunula, abych měla dostatek času jako prostě prohloubit ty znalosti víc si prostě jakoby ucelit rámcově ty otázky, jako prostě když, když vidím ten název, tak aby mi hnedka naskočilo, co tam je. Abych měla víc času na tu přípravu ale asi, asi jako že bych ji nemusela dělat, to, to bych nechtěla nebo... Nebo jako chtěla, ale vím, že to jako moc asi jako nejde.” (smích)

T: (smích) „Dostaneš něco za maturitu?” (smích)

I: „No to doufám. (smích) Tak jako není to dohodnutý, ale určitě. Já bych chtěla jet právě s přítelem k moři, takže to doufám, že rodiče zafinancujou. A pak nějaký oblečení třeba.” (smích)

T: „A slavíte to třeba nějak jako že by jste šli na večeři nebo jestli...”

I: „No tak to rozhodně, rozhodně, to, to u nás se to hodně tak jakože vždycky když je i jakoby sebemenší úspěch, tak je to, tak mamka třeba udělá dort nebo právě jdeme na večeři. Já si dokonce pamatuju, že když jsem byla v první třídě, tak že jsme oslavili moji první pětku.” (smích)

T: (smích) „A mm, jaký máte zvyky tady na škole, když je poslední zvonění?”

I: „No já tady na škole, já jsem tady druhej rok. Takže vím, že minulej rok, já nesnáším vždycky takový ty voňavky, takový ty laciný voňavky, jak je tím zavoněná celá škola a když se po lidech já nevím háže mouka a tohleto, to mně fakt vadí.”

T: (úsměv)

I: „Ale třeba hrozně tady se mi líbí, což na tý Helichovce nebylo, že tam je to takový, takový strnulý, tam hrozně jakoby je takovej řád a... Tady já nevím, když do tý školy se vstoupí, tak je to takový jakoby milý, optimistický. Tam prostě je to takový jako studený. Že třeba tady se mi líbí, že je zvykem, že ze čtvrťka na pátek, jakoby před tím posledním zvoněním, se tady jakoby je nějakej program tady ve škole pro ty

maturanty, respektive jak se tady spí, teďkom na tý terase se griluje a to mi přijde hezký, že jsou tady třeba i nějaký ty profesoři, že je to takový jakoby, vedeno tak jako přátelsky.”

T: „Mm.”

I: „No a pak je zvykem takový nějaký ty programy pro ty nižší třídy. Vím že se plánuje něco do rozhlasu, nějaký zpívání a pak teda to plánuje druhá třída uvařit špagety a házet to po lidech.”

T: (úsměv)

I: „Což teda, představa toho, že na mě takhle přiletí špagety, tak to... (smích)

T: (smích)

I: ...to se mi moc nelíbí.”

T: „A spát ve škole nebudete? Někdo říkal, že spíte i ve škole.”

I: „No, no.”

T: „Jo.”

I: „Právě z toho čtvrťka na pátek asi budeme.”

T: „Mm.”

I: „Jsem na to zvědavá.”

T: „Těšíš se?”

I: „Noo... (smích)

T: (smích)

I: ...upřímně za čtvrteční odpoledne bych se mohla naučit několik otázek ze zsv... (smích)

T: (smích)

I: ...ale jo, myslím si, že přeci jen před tím svaťákem to bude takový jako to poslední uvolnění, jako takový jako,-- takový to užití ještě než to nastane... tak jako těším se na to, ale zároveň já to беру moc tak jako z praktickýho hlediska, že vím že prostě pít se bude, že druhý den budu taková jako unavenější, takže pátek je zabíjej.” (smích)

T: (smích)

I: „Ale...” -

T: „A těšíš se potom třeba na maturitní večírek, až bude po maturitě?”

I: „No to rozhodně. To rozhodně.” (smích)

T: (smích)

I: „Se těším.”

T: „To si užiješ víc, jo?”

I: „Mm. To už bude, že jo, po všem, teda doufejme.“

T: (smích)

I: „To už asi bude takový to uvolnění no. Který teda se těším a doufám, že nastane.“

T: „Tak to bude asi tak všechno, co bych potřebovala, takže děkuju.“

I: „Není zač.“

Pasportizace

1. Rok narození informátora: 1988

2. Genderová pozice: Muž

3. Vzdělání: Základní

Zaměstnání: Studium na gymnáziu, 4.ročník

Sociální původ: Oba rodiče mají vysokoškolské pedagogické vzdělání.

Datum výzkumné akce: 7. 4. 2008

Místo výzkumné akce: Praha 5, Jinonice, budova FHS UK, učebna

4. Délka rozhovoru: Rozhovor začal v 16:10 a skončil v 16:44

5. Podmínky výzkumu: Učebna byla prázdná, tichá. Nikdo rozhovor nepřerušil.

Místo bylo poměrně blízko bydliště informátora, tudíž nemusel daleko dojíždět.

6. Způsob vedení rozhovoru: Informátor byl vstřícný. Navíc se hlásí na školu, na které studuji, tak měl i dotazy ke mě.

7. Hodnověrnost informátora: Informátor působil hodnověrně. Ve třídě se mi jevil jako klidný a ne příliš výrazný žák.

8. Způsob záznamu rozhovoru: Nahrávání na diktafon

9. Podpis autora rozhovoru: Hana Čižmářová

Rozhovor

T: Tazatel

I: Informátor

- pomlka

-- delší pomlka

T: „Ee, nejdřív bych se tě chtěla zeptat ee, na rodinu. Jestli máš nějaký sourozence?“

I: „Mám sourozence. Mám staršího bratra a mladší sestru.“

T: „A kolik je bratrovi?“

I: „Bratrovi je třiatdvacet. A studuje na vejšce, momentálně taky píše bakalářku.

(úsměv) A sestra je o rok a půl mladší a studuje na Holarce.“

T: „Takže bratr má za sebou maturitu.“

I: „Má.“

T: „Je na vysoký škole. Povídal ti něco o maturitě?“

I: „Říkal, říkal mi něco o maturitě a říkal že jako to není tak strašný, jak se říká. A že se taky na to nepřipravoval nějak extrémně, jenom řekněme mě, asi měsíc před, před samotnou maturitou. A prošel s relativně slušnejma známkama. Neměl, neměl snad ani jednu trojku myslím.“

T: „Takže ti říká, že příprava není až tak nutná, že jak to vypadá hrozně, tak to není tak zlý, jo?“

I: „Taky jako záleží na schopnostech. A taky na předmětech. Tak řekněme na přírodovědeckejch předmětech, tak tam záleží dost i na pochopení látky, řekněme u fyziky a matiky. Ale zas u humanitních předmětů, kde taky a o samozřejmě zvládnutí určitýho, určitýho objemu látky, který je nutný pro pochopení tý daný věci.“

T: „Takže ti doporučil, že se nemusíš tolik učit jo?“

I: „Že to není nutný se zas jako biflovat nějak extrémně dlouhou dobu.“

T: „A jaks to vnímal, když maturoval?“

I: „No, já myslím, že nebyl nijak ve stresu, nebylo to zas tak nějak, takovej rozdíl proti normálu.“

T: „Jo. Takže, možná asi si ještě neměl maturitu, jako tak blízko před sebou, taks to ani tak jako neprožíval.“

I: „Nepamatuju tolik.“

T: „No. A sestra je, kolik jí je?“

I: „Ee, je jí sedmnáct, teď jí bude osmnáct.“

T: „A jakou studuje školu?“

I: „No studuje Holark, Holarovu, Střední grafickou školu Václava Holara.“

T: „Takže ju taky čeká maturita?“

I: „Taky čeká maturitu, ale až, až z, až o rok dál protože teď vlastně přerušila stud... vlastně, bude opakovat ten jeden ročník.“

T: -- „Jo. Aa e, co rodiče? Maturu, mají maturitu?“

I: „Oba dva jsou vysokoškolští pedagogové, takže... (smích) Oba dva maturitu mají.“ (smích)

T: (úsmev) „A povídali ti někdy něco?“

I: „Nějak mm, nějak, nějak jsme se o tom jako nikdy výraznějc nebavili. Spíš o tom vysokoškolským studiu.“

T: „Takže ti neříkali nějaký historky nebo zkušenosti?“

I: „Leda to, že (smích) mý matce před, těsně před maturitou jejich třídní rozdával cigára.“ (smích)

T: (smích)

I: „To je jediná věc, na kterou si teď vzpomenu.“

T: „A říkají ti něco, aby ses připravoval na maturitu?“

I: „Tak, tak lehce jako. Říkají, že to beru nějak moc lehce. (smích) Že se na to moc neučím, ale tak jako ne že by mně k tomu nějak nutili.“

T: „Takže to není nějaký jako aktuální téma nebo že by to bylo na denním pořádku.“

I: „Tak občas se to zmíní, ale ne nějak často.“

T: „Jo. Aa o vysokou školu se mluví častěji jak o maturitě?“

I: „To asi jo, protože ta příprava u mě probíhá asi intenzivněji než na maturitu než na maturitu.“

T: „Jo. Takže spíš to směřuješ na tu vysokou a maturita ti nepřípadne až tak...“

I: „No, tak taky se na to připravuju, ale ono určitě směry jsou skloubené, takže...“

T: „Jo. Takže přijímačky na vysokou si myslíš že budou těžší jak maturita?“

I: „V určitých směrech určitě.“

T: „A v čem?“

I: „Třeba, třeba v angličtině.“

T: „Proč?“

I: „No protože na samotnou filosofii, tak tam, tam jako zkouška z angličtiny, je překlad filosofického textu z angličtiny do češtiny, což mně připadá jako hodně těžký a o hodně těžší než řekněme ta maturita, kterou, kterou jsem teď nanečisto psal z angličtiny a nepřišla mi zas tak těžká. I když tam taky byla práce s textem, ale to byl text ne nějak extrémně těžkej, ani jazykově, ee ideově složitější. Myslím, že ta filosofie bude složitější.“

T: „Jo. A myslíš si, že ti ulehčí něco u maturity, že znáš ty učitele, že je to takový osobnější?“

I: „To myslím že rozhodně, protože člověk nebude tolik ve stresu.“

T: „A mm, myslíš si že jako je náročnější ta zkouška na vysokou ee prostě jako že je těžší, že maturita je třeba udělaná tak, aby ji udělali i slabší studenti?“

I: „Tak maturita je myslím, teo myslím že se to těž, není to tak jednoduchý srovnávat, protože obě dvě řekněme zkoušky sloužej k jiným účelům. Protože maturita přece jenom zkoumá v určitým řekněme vyšším záběru a zkoušky na vejšku jsou obvykle v trošku užším. Jsou v užším měřítku a jsou, jdou v určitéch měřících víc do hloubky. Protože člověk chce studovat určitý obor. A řekněme v maturitě má člověk určitý předmět, kterejm řekněme, který nemá tolik rád. Ale na těch

přijímačkách na vejšku tam myslím, že ee, člověk většinou, je tam jenom to, co člověka zajímá.“

T: „A třeba jako se taky chce vytáhnout člověk na tý vysoký nebo chce si dokázat že není na tom nějak jako špatně, v porovnání s ostatníma. Když chodíš do třídy, že jo, osm let se stejnýma lidma. Tak už asi tak víš, jak jste na tom všichni nebo nemá člověk potřebu předhánět někoho.“

T: „Aa prarodiče mají maturitu?“

I: „Tak to teď ani přesně nevím, jestli... To nevím. To si nejsem jistej. Ale myslím, že babička asi má maturitu. Ale děda bohužel už umřel, takže to.“

T: „Jo. Takže jste se o tom nebavili?“

I: „To jsme nikdy nějak neřešili.“

T: „Babička ti do učení nezasahuje.“

I: „Ne. To ne, ona bydlí jinde, takže... ta mi do učení vůbec nezasahuje.“

T: „Aa určitě máš kamarády starší.“

I: „To mám.“

T: „Kteří už maturovali?“

I: „No. Bohu, jako tam sice mám dost starších kamarádů, ale ne tolik, co maturovali.“
(úsměv)

T: „E znamená to že?“

I: „Že někteří jsou starší, ale řekněme jsou na učňácích a dělaj nástavbu a maturovat budou tak zhruba ve stejnej čas jako já.“

T: „Aha. (smích) Aa ti co už mají maturitu za sebou, říkali ti něco o tom?“

I: „No ti se o tom zmiňovali tak, že to je lehčí než to vypadá. Že člověk vždycky z toho má zbytečnej stres a že to není tak strašný. Že jako vždycky většina, většina zkoušek na vejšce, je pak horší než samotná maturita.“

T: „A nějakou radu ti někdo nedal?“

I: „To mi nikdo nějak nedával.“

T: (úsměv) „Ee máš nějaký kamarády, kteří jsou starší a maturitu nemají a ani ji dělat nebudou, že mají třeba jenom učiliště?“

I: „Ano, mám takový kamarády.“

T: „Aa nevdá jim to, že nemají maturitu?“

I: „Tak já myslím, že co znám, tak rozhodně ne, protože ve svém oboru jsou, řek bych, velmi dobře vyškoleni a jsou velmi šikovní, tak myslím, že s tím co maj, tak se velmi dobře užívěj.“

T: „A myslíš si, že to je nějaký ukazatel toho, jak je člověk chytrý?“

I: „To nevím, no tak spíš. Tam, tam je taky důležitý, na který škole to člověk má. Řekněme pokud to má člověk na nějakém gymnáziu, tak, tak to taky o něčem svědčí, ale když to člověk má na nějakém učňáku, tak to taky neznámá, že, že by se to člověk řekněme moh tři měsíce v kuse učit a potom maturitu mohl dostat. A řekněme na nějakém gymnáziu by to nedostal, že by řekněme tu látku dostatečně nepochopil.“

T: „Takže to není objektivní srovnání?“

I: „To určitě ne.“

T: „A myslíš si, že to je nezbytný k životu, mít maturitu?“

I: „Tak já bych to, tu maturitu rád měl, už jenom proto, že bych rád studoval vysokou školu. Řekněme, nemyslím si, že každému by mohl mít maturitu a myslím si, že čím víc lidí má maturitu, tak tím se snižuje její cena, její hodnota.“

T: „Mm.“

I: „Protože řekněme není důle, řekněme lidi který, kteří mají dostatečně řekněme inteligenční předpoklady, není tolik, aby mohli mít maturitu, řekněme dostatečně vysoký úroveň.“

T: „Mm. A může člověk žít spokojený život, kvalitní, vydělávat si peníze a aniž by měl maturitu?“

I: „To myslím, že určitě.“

T: „Takže maturita je pro tebe prostředek, jak se dostat na vysokou?“

I: „Jako cesta k tomu vlastně je získat řekněme hlubší vzdělání v oboru, kterej bych chtěl praktikovat.“

T: „Mm. A co učitelé u vás na škole? Jak mluví o maturitě?“

I: „Tak někteří nás samozřejmě s tím straší a někteří naopak nám říkají, že to nebude tak hrozný a naopak nám řekněme, naše třídní nám říká, že jako kdyby nám řekněme nesedla otázka, že nám nějak pomůžou. Ale zas jsou tam učitelé, kteří jsou známí tím, že u maturity potápěj. (úsměv) Ale to naštěstí my ho nebudeme mít u žádného předmětu a je to třídní druhý třídy, paralelky, takže ti se docela dost boje.“

T: „Mh. Takže si myslíš, že když bude někde třeba okno nebo tak, tak že vás podrží?“

I: „Některý učitelé určitě.“

T: „A dávaj vám nějaký rady, jak se učit?“

I: „Zas nějak konkrétně úplně ne.“

T: „Aa.“

I: „Aa řekněme, v dějepisu nám řekněme, nám profesorka dává řekněme nějaký řekněme rámce, nebo nějaký řekněme rámcový osnovy pro ty otázky, čímž nám jako docela dost pomáhá.“

T: „Mh. A ve všech předmětech se připravujete docela intenzivně?“

I: „Dá se říct že, že no asi ve všech maturitních.“

T: „Jakože třeba si vypracováváte otázky a potom vás na ně zkouší?“

I: „Potom nás z toho zkouší a píšem z toho písemky.“

T: „Jo. Takže v průběhu roku v podstatě ani není možný se tomu nějak vyhnout. Že by někdo zůstal nepoznamenaněj a že by se na to úplně vykašlal, to asi...“

I: „Tak to by se asi odrazilo na těch známkách z těch zkoušení a písemek.“

T: „Mm. A soustředíš se teď víc na ty předměty, ze kterých budeš maturovat?“

I: „To rozhodně. Už jenom proto, že řekněme základy společenských věd a filosofie, to je vlastně ten obor, kterému bych se chtěl věnovat posléze i na vejšce a potom nějak i dál.“

T: „A kdy sis začal tak nějak uvědomovat, uvědomovat, že tě čeká maturita?“

I: „No tak začal jsem si to uvědomovat už asi, už loni jsem si to začal uvědomovat nějak blíž, že už se to blíží no. Ale jako nějak intenzivněji řešit jsem to začal až tenhle školní rok. Ale řekněme loni už jsem si řek... Jako začínal dávat do hromady nějak řekněme materiály pro určitý věci, protože jsem od určitejch lidí věděl, že některý ty věci se, některý řekněme nějaký učivo se neprobere, který by člověk měl znát, takže člověk si musí předem sehnat nějaký materiály. Aby právě, kdyby náhodou dostal tu otázku, tak aby řekněme věděl, co, o co de.“

T: „Ee kdy sis vybral předměty, ze kterých budeš maturovat?“

I: „To už jsem věděl dost předem. To už jsem věděl, řekně... no loni v srpnu jsem to věděl určitě už.“

T: „A jaký to jsou předměty?“

I: „Je to dějepis a základy společenských věd. A angličtina.“

T: „Mm. A proč právě tyhle?“

I: „Angličtina protože druhěj jazyk mi nejde tak dobře. Samozřejmě jako francouzština. Aa dějepis proto, že mě historie odjakživa zajímala a šla mi. I když jsem jako původně než jsem než jsem, když jsem začal, začínal vybírat vlastně kam bych šel na vysokou školu, tak historie byla moje první volba. Ale pozdějí, když jsem začal prostě zjišťovat ty informace o tom, tak mě to trochu odradilo, tak proto vlastně

historie, proto dějepis.“

T: „Mm.“

I: „A základy společenských věd proto, že tam je velká část filosofie, kterou právě bych chtěl studovat. A jsou tam i další, řekněme nauky, které s tím souvisí, jako je třeba sociologie. Ale bohužel je tam i řekněme ta státoprávní věda, který mě tolik nezajímá, ale... beru to jako nutný zlo.“ (úsměv)

T: „Mm. Aa jak se na maturitu připravuješ?“

I: „Tak rozhodně si vypracovávám otázky, řekněme čtu nějaký kní, čtu řekněme nějaký publikace o řekněme filosofii. Sháním si určitý řekněme publikace o historii. A tak jako dělám si to hodně samostatně.“

T: „Takže čteš nějaký knížky třeba co tě zajímají historii třeba nějaký jako období, i když to není tak nějak důležitá knížka, takže bys nemusel. Spíš jen tak prostě pro zajímavost?“

I: „No to spíš, to spíš ne.“

T: „Že třeba, to co ti je bližší nebo...“

I: „No spíš to, v čem naopak vím, že jsem slabší, tak to si naopak doplním.“

T: „Jo.“

I: „A to dělám, to samý i ve filosofii. Kde vím, kde mám mezery, tak si to pročítám, abych tomu řekněme si to doplnil.“

T: „Mh. A otázky si teda vypracováváš sám?“

I: „Ty si dělám sám.“

T: -- „Mh. Myslíš si e, že to ovlivní tvůj výsledek?“

I: „No, řekl bych že určitě.“ (úsměv)

T: (smích) „A jaký si kladeš cíle na známky?“

I: „Tak rozhodně né nějaký, rozhodně nech, si myslím, že nedosáhnu vyznamenání. Řekněme myslím si, že v těch volitelnejch předmětech mám šanci na dobrou známku taky, ale podle toho jakou otázku dostanu. Když dostanu já nevím, řekněme otázku, která mi sedne, tak mám šanci i na jedničku, ale řekněme v češtině a angličtině, tam si ee si myslím, že jako, to asi nebude nějak extrémně dobrá známka. Nemyslím, že by to byla pětka, ale počítám, tak třeba z angličtiny počítám trojku a z, z češtiny, tak dvojku, trojku.“

T: „A proč?“

I: „Protože ee znám svoje schopnosti. A řekněme v češtině tak z literatury, ta mi nedělá problémy, ale myslím si že gramatika a jazyk, ty mi dělali problém odjakživa,

takže ty mi to zkazej si myslím. A u angličtiny, tam, tam prostě znám svoje schopnosti a vím, na co mám. A teď jsem taky dneska zjistil, co jsem měl z té maturity nanečisto, tak... Což přesně odpovídalo mým předpokladům.“

T: „A co si zjistil?“

I: „No že, že mi ta známka vychází na vlastně na lepší trojku, která je skoro dvojka, takže myslím že ta trojka bude tak optimální si myslím.“

T: „Ale v angličtině je u maturity přece nějaká otázka a jako třeba téma...“

I: „To je pravda.“

T: „...a to si můžeš připravit a...“

I: „To si člověk může připravit. Tak mluvení mně nedělá problém, já právě jsem se taky dneska bavil s naší profesorkou a ona mi říkala právě, že řekněme poslech a analýzu řekněme analýzu textu takže to mám na výbornou. Řekněme že gramatika mi nejde zas tak dobře, že ta mně to kazí. Takže tam vím, že prostě ta mně to kazí. Řekněme, že bych moh dostat i lepší známku, řekněme díky tomu, že kdyby se mi povedlo řekněme to mluvení samotný u ústní maturity. Ale myslím, že z písemný asi dostanu za tři, předpokládám.“

T: „Mm. A záleží ti na tom, co dostaneš?“

I: „Zas tolik ne. Mně, mně jde hlavně o to, abych maturitu měl. Protože co já vím, tak potom lidi už se nekoukaj na to, co maj za známky, ale jde o to, jestli maturitu maj a nebo ne.“

T: „A z čeho by ti udělalo největší radost, kdybys měl dobrou známku, jedničku?“

I: „Tak rozhodně ze základů společenských věd a z dějepisu. I když jako řekněme u těch, u angličtiny a u češtiny prostě jsem si téměř jist, že jedničku nedostanu.“

T: „Ee. Slibujou ti vaši něco za maturitu?“

I: „Ne. (úsměv) Neslibujou a myslím, že možná bude nějaký dárek, ale rozhodně to není nějak, něco, že bych, kdybych neudělal maturitu, že by byl nějaký problém nebo když, když ji udělám, že by byl zas řekněme nějaký velký dárek nebo něco takovýho, to rozhodně ne.“

T: „A seš pověřčivej?“

I: „Ne, nejsem pověřčivej.“

T: „Takže si nebudeš brát žádný talismany nebo něco?“ (úsměv)

I: „To ne.“

T: „K maturitě?“

I: „To asi ne.“

T: „A myslíš si, že záleží hodně na štěstí nebo...“

I: „Tak na výběru otázky záleží podle mě hodně. Protože třeba například v základu společenských věd, tak tam je ta šíře těch řekněme, těch předmětů, co je v tom zahrnuto, je dost velká. Takže když bych řekněme já nevím dostal něco, já nevím ekonomiku, která mě opravdu nezajímá a moc o tom, nevím, tak, pokud se to teda teď nedoučím, tak by mě to mohlo potopit.“

T: „A znáš někoho, kdo neodmaturoval?“

I: „Znám. Ale, no spíš znám někoho, koho nepustili k maturitě. Ale ne že by ho přímo vyhodili od maturity a pak už by ji neudělal, to ne.“

T: „Takže neznáš nikoho, kdo by dělal maturitu v září?“

I: „To znám. To znám. To moje nevlastní sestra, ale tam to bylo trošku složitější, že jako to dělala v září, ale pak ji udělala. Takže já to беру tak, že tu maturitu udělala.“

T: „A poprvý ji neudělala nebo nemohla k ní nějak jít?“

I: „Ne poprvý ji neudělala, protože ji potopila češtinářka.“

T: „A říkala ti o tom něco?“

I: „Říkala mi o tom něco. Že právě ta češtinářka je tím pověstná, vlastně, že má své oblíbené a své neoblíbené a kdo prostě není oblíbený, tak s tím má velký problém. A ta učitelka ještě pořád učí. A pořád je tím známá.“ (úsměv)

T: „A jak to nesla?“

I: „Nenesla to dobře. Pamatuju si to, je to sice už hodně dávno, ale pamatuju si to, že to nesla dost těžce, ale udělala. A tudíž má dobrou práci a má vysokou školu.“

T: „Mm.“

I: „Takže s tím, teď už s tím nemá problém.“

T: „A u vás na škole je jaká úspěšnost u maturit?“

I: „U maturit je dost vysoká úspěšnost, myslím že u maturity snad obvykle vyhodějí tak já nevím jednoho, dva lidi. A pokud někoho nepustějí k maturitě, tak opravdu jen kvůli tomu, že se na to opravdu hrozně vykašlal.“

T: „Tak asi proto ani není důvod se bát tolik. Když člověk ví, že to docela...“

I: „Tam de vo to taky dost o učitele, protože řekněme jeden, jeden právě učitel, tam matikář druhý třídy, tak ten právě je známej tím, že kdo, kdo prostě jen trochu poleví pod tu mez, tak ten ho okamžitě potopí a nepustí ho k maturitě.“

T: „Mm.“

I: „Ten je tím známej no. (smích) Naštěstí ho nemám.“

T: „Ee. Vzdal si se nějakých koníčků, kvůli tomu, že ses začal víc učit?“

I: „To jsem se teda vzdal, ale rozhodně e se, počítám s tím, že s nima zase začnu.“

T: „A čeho?“

I: „Ee. Je to. Můj dlouholetý koníček je historický šerm. Ale on je časově hodně náročnej, takže toho jsem se ho teď vzdal.“

T: - „A na vysoký by si chtěl pokračovat?“

I: „To myslím, že tam budu mít víc času na to rozhodně.“

T: „Myslíš si, že budeš mít příští rok klidnější, když budeš na vysoký, jestli se ti povede dostat.“

I: „Jak v čem. Rozhodně si myslím, že to zkouškový, zkouškový období rozhodně nebude tak, nebude taková pohoda řekněme jako to čtvrtletí na gymplu, protože tam to bude řekněme, řekněme že to bude, čekám, že to bude o něco tvrdší. Ale už to bude v oboru, kterej mě bude zajímat, takže myslím, že by to nemusel, v určitým směru to možná bude víc stresující, ale zas to určitě by mně nemuselo tak vadit.“

T: „A myslíš si, že se člověk může celou dobu flákat a až ve zkouškovým teprv začít jako učit.“

I: „Tak já myslím, že v tom oboru, co chci dělat, tak rozhodně ne. Protože za tak krátkou dobu nemůže pojmout tak obrovskoj objem vlastně tý látky. Protože si myslím a tuším a řekněme že vím, že ve filosofii člověk musí přečíst obrovský množství knih a hlavně nejenom je přečíst, ale i pochopit. Řekněme provázat si ty myšlenky a na to člověk potřebuje dost dlouhou dobu.“

T: „Mm. Potkala tě někdy, už nějaká věc, kterou bys mohl přirovnat k maturitě?“

I: „Tak v kvartě sem dělal malou maturitu. Ale to myslím, že trošku je řekl bych, že o stupeň nižší, takže jsem se na to připravoval, ale taky mě to nějak extrémně nestresovalo.“

T: „E v kvartě. To byla nějaká zkouška, kterou máte jako u vás na škole?“

I: „Ano, to je u nás na škole právě speciální, že jakoby je to přechod vlastně z nižšího na vyšší gympl.“

T: „Mh.“

I: „A tak skládá se to taky vlastně z, ze čtyř předmětů. Povinné jsou čeština, matika, angličtina a jeden volitelnej.“

T: „Mh.“

I: „Tam je právě největší, největší problém právě ta povinná matika, protože já myslím, že v tomhle věku se už lidi že jo, začínají diferencovat na, řekněme na

přírodovědecky zamořenější a na humanistiku, humanitně, aa ta matika může dělat více lidem problém. No já jsem jí naštěstí napsal na tři, takže to nebyl problém.“

(úsměv)

T: „To bylo jako písemný?“

I: „Bylo to písemný, plus teda určitý části řekněme volitelných předmětů byly ústní, jako byla třeba občanská výchova nebo dějepis. Já jsem to dělal z dějepisu.“

T: „A taky sis vybíral čtyři předměty nebo ze všech jako z kterých předmětů to bylo, ta zkouška? Úplně ze všech?“

I: „Ne. Ta zkouška byla jenom ze čtyř předmětů.“

T: „Jo, takže sis vybíral.“

I: „To byly tři povinný a jeden volitelný.“

T: „Jo, takhle. A pokud to člověk neudělal, tak musel odejít z gymplu?“

I: „Ee. Je mu doporučeno, aby odešel z gymplu. Nevychodí ho, ale obvykle je to běžná praxe a obvykle se to naplní, že ten kdo neudělá malou maturitu, tak obvykle má na vyšším gymplu prostě problémy se studiem a obvykle během prvního roku odchází. Během kvinty.“

T: „A odpadl někdo od vás, neudělal to někdo?“

I: „Ee. Odpadli asi dva lidi.“

T: „A někdo, kdo to neudělal a šel dál?“

I: „Ee. Ne. Odešli. „

T: „E bojíš se něčeho na maturitě? Něčeho konkrétního?“

I: „Ani snad, myslím, že ne.“

T: „Bojíš se, že ju neuděláš?“

I: „To ne. Toho se nebojím. To si myslím, že to, opravdu si myslím, že to bych musel mít opravdu obrovský okno, abych, abych nebyl schopen říct nic o daném tématu ani ň. Protože si myslím, teď, už teď mám aspoň jakejž takejž rozhled, že jsem v čemkoliv, co tam je schopnej aspoň, prostě něco dát dohromady, aspoň na čtyřku.“

T: „Ee, změní se nějak tvůj život po maturitě?“

I: „Tak já myslím že určitě. (úsměv) Tak pokud řekněme já se dostanu na vejšku, tak samozřejmě mě čeká ty slavný čtyři měsíce prázdnin. A tam řekněme budu mít na ty čtyři měsíce prakticky absolutní volno od studia.“

T: „Chceš toho využít tak, že si vyvětráš hlavu?“

I: „No to určitě. (úsměv) A rozhodně to budou nějaký oslavy s kamarádama, ale taky toho bude, budu muset dohánět to, co jsem zameškal v historickém šermu a přes léto obvykle máme hodně akcí, takže to bude v tomhle duchu.“

T: „Mm. Jenom jsem se ještě chtěla zeptat, jestli třeba chodíte teď ven ee miň do hospody nebo jestli se to nějak projevuje na tomhle životě jakože třeba se setkáš s reakcemi: „No já nemůžu, já se musím učit a...““

I: „Rozhodně se s tím setkám. Jako trochu se to zredukovalo, ale ne nějak extrémě, ne nějak výrazně, ale musím říct, že loni jsme do té hospody chodili víc.“ (úsměv)

T: „Jo? Takže lidi se začínají víc učit no.“

I: „A taky jak kdo.“

T: „A po těch prázdninách teda, kdy si to chceš užít, tak bys nastoupil na školu?“

I: „Tak bych chtěl nastoupit na vejšku.“

T: „A na jakou vysokou? (úsměv) Já nevím, jestli jsme to říkali na diktafon nebo...“

I: „Já nevím, ale asi ne. Já se hlásím na filosofickou fakultu přímo na filosofii. A ještě to chci zkusit dvouoborově se starořečtinou. A jako druhá možnost se hlásím právě na fakultu humanitních studií.“

T: „Jo. A mrzelo by tě, kdyby ses nedostal na filosofii a šel na FHS?“

I: „Tak samozřejmě by mě to mrzelo, ale myslím, že FHS, to taky jde, že je to docela slušná škola. A co taky vím, co jsem slyšel, tak že se filosofie tady hodně učí.“

T: „Mm. Hodně no a je tady starořeština. (úsměv) Myslíš si, že ti úspěšná maturita otevře někam cestu?“

I: „Tak rozhodně k vysokoškolskému studiu.“

T: „A vůbec tě nikdy nenapadlo, že bys po maturitě skončil a nešel dál studovat?“

I: „Ne. To mě opravdu nikdy nenapadlo.“

T: „Už od základní školy si věděl, že chceš na vysokou?“

I: „Jo, to jsem věděl.“

T: „A jak to můžeš vědět nebo co tě k tomu přimělo?“

I: „Tak vedl mě přístup vlastně ke vzdělání, ke vzdělanosti. Mě to vlastně, odjakživa zajím, odjakživa vlastně mě zajímali vlastně veškerý vzdělání a vlastně řekněme učenost. Takže jsem si nikdy nepřipouštěl, že bych, že bych k maturitě nešel a na tu vejšku.“

T: „A netlačí na tebe vaši, abys šel studovat na pedagogickou fakultu?“

I: „Ne, to určitě ne.“

T: „Mm. Vidiš maturitu jako nějakou nutnost?“

I: „Tak já myslím, že je to, je to důležitý zakončení vlastně středoškolského studia. Myslím že maturita má smysl. Že člověk si nějak zreviduje a sesumíruje vlastně všechno, co se za těch osm let naučil.“

T: „Takže by to bylo ochuzený, kdyby nebyla?“

I: „Myslím si, že ano.“

T: „Že kdyby byly nějaký zkoušky a jenom ukončil by se prostě rok jako ve třetíáku a tak by to bylo divný si myslíš? Nebo?“

I: „Tak rozhodně, protože jako bylo... Teď by to bylo divný jenom kvůli tomu, že lidi jsou na maturitu zvyklí, ale myslím si, že pak by ten předěl na tu vejšku, by byl mnohem drsnější.“

T: „Mm.“

I: „Protože tam řekněme ta maturita je jakási příprava na ty zkoušky, co tam jsou, co jako, co člověka čeká řekněme v prváku nebo později.“

T: „Takže maturita by mohla být taková jako příprava jo? To mě vůbec nenapadlo teda nikdy.“

I: „No, já právě jsem nějak hodně slýchal, že pak ty zkoušky jsou teda mnohem drsnější...“

T: „To jo.“

I: „Ale rozhodně je to příprava na to, že člověk dokáže za urč, musí za určitej čas pojmout nějaký objem informací a pak po něm řekněme nějaký čas smyslupně mluvit.“

T: „To určitě.“

I: „Což obvykle řekněme ve středoškolským vzdělání není tak častý.“

T: „Mm. A jsou o něco ošizeni ti studenti, kteří maturitu skládat nemusej?“

I: „Tak podle toho, já nevím, kteří, který studenty máš na mysli.“

T: „Třeba na učňáku.“

I: „Tak ti pak nepokračujou řekněme v tom vysokoškolským studiu. Ty už řekněme, ta jejich edukace vede řekněme k jinýmu směru. Tam jde o řekněme zvládnutí řemesla a já myslím, že ty to připraví řekněme už pro opravdu pro výkon a můžou okamžitě vstoupit do pracovního procesu.“

T: „Co by ti chybělo nejvíc na maturitě, kdybys ju nemusel dělat?“

I: „Co by mně na tom chybělo? To je těžká otázka. No určitě by mně něco chybělo.“
(úsměv)

T: (úsměv)

I: „Tak asi bych ee, asi bych se nedonutil vůbec si vlastně přečíst a naučit se toho tolik. Což by mně asi, co by mně chybělo, že bych se nedokopal k tomu, se naučit tolik věcí, kolik bych chtěl.“

T: „A třeba by ses naučil. Připadá ti že mm, seš málo vzdělanej?“

I: „To rozhodně.“

T: „Jako že pořád ti něco chybí a že kdyby najednou skončilo to vzdělávání, že bys prostě byl jako nic nebo...“

I: „No rozhodně si myslím, že mám ještě obrovský mezery, že, já myslím, že člověk se má vzdělávat celej život a nikdy nepojme vlastně všechno, co by chtěl vědět.“

T: „Takže člověk bude furt nespokojenej s tím, co ví?“

I: (úsměv) „Rozhodně.“

T: „Aa, jak myslíš, že bude probíhat svatej týden?“

I: „To si teď nedokážu vůbec představit. Asi rozhodně jako, rozhodně se budu hodně zabývat tím učením, ale rozhodně v tom nebudu ležet od rána do večera, protože sám vím, že prostě toho nejsem schopen a budu si muset dávat nějaký přestávky. Aa řekněme to nějak prokládat něčím. Řekněme, budou to různý předměty, protože po určitým řekněme, já vím, že po několika hodinovým intelektuálním vypětí prostě už, prostě mi ten mozek přestává brát.“

T: „A máš nějaký plán učení, jako třeba teď se naučím tuhle otázku, teď tu, to musím stihnout.“

I: „Tak jako lehc, nějak rámcově to naplánovaný mám, ale úplně konkrétně ne.“

T: „Mh. Máte ve škole poslední zvonění?“

I: „Máme.“

T: „A co děláte? Jaký máte zvyky?“

I: „Tak jsou tam, jsou tam různý zvyky, ale každý si, ale každěj si prakticky vymyslí svoje. Tak je tam klasický nepouštění ráno, ráno do školy.“

T: „To neznám.“

I: „To je, to je u nás zvyk, že se nepouští ráno studenti do školy ani profesoři. Jenom vždycky musej udělat, já nevím, říct básničku nebo nám dát drobák nebo tak něco.“

T: „Jee.“

I: „Ale my to chceme obrátit, protože (smích) my je nechcem pak pustit ven.“

T: (smích)

I: „A pak, pak řekněme se pouští něco do rozhlasu a takový věci řekněme. Myslím, že loni snad se z vrchu nesla i jedna profesorka.“ (úsměv)

T: „A chodíte v maskách po městě a vybíráte peníze?“

I: „To ne, to nechodíme.“

T: „A po posledním zvonění teda vlastně začne svaťák, potom se budeš připravovat aa v pondělí máte nějaký zahájení?“

I: „Asi jo, ale to já přesně nevím.“ (úsměv)

T: „A po maturitě chodíte ještě do školy?“

I: „Ne, už ne.“

T: „Vlastně si jdete jenom pro vysvědčení na radnici jinak...“

I: „Potom už jenom pro vysvědčení.“

T: „A potom budete mít maturitní večírek?“

I: „No myslím, že jich je dokonce i víc.“ (úsměv)

T: „A už víte kde nebo...?“

I: „No, my se spíš hádáme, kde to bude.“

T: „Tak jo, já si myslím, že by to asi mohlo být tak všechno nebo jestli chceš ještě něco říct ty?“

I: „Já myslím, že ne, že jsem řekl všechno.“

T: „Tak děkuju.“